

2011

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT KOPER

DIPLOMSKA NALOGA

DIPLOMSKA NALOGA

VOJKO ROTAR

VOJKO ROTAR

KOPER, 2011

UNIVERZA NA PRIMORSKEM
FAKULTETA ZA MANAGEMENT KOPER

Diplomska naloga

**PREGLED UREDITVE ŠTUDENTSKEGA DELA V
SLOVENIJI**

Vojko Rotar

Koper, 2011

Mentor: prof. dr. Štefan Bojnec

POVZETEK

Diplomska naloga obravnava področje študentskega dela v Sloveniji, ki je specifično področje na trgu dela. Posebna davčna ureditev in lahka dostopnost do študentskega dela povzročijo relativno veliko povpraševanje po delavcih preko študentske napotnice, ki so nelojalna konkurenca na trgu dela v primerjavi z redno zaposlenimi. V diplomski nalogi je ugotovljeno, da veljavna ureditev študentskega dela v Sloveniji odstopa od evropskih praks in predstavlja anomalijo na trgu dela, saj ne zagotavlja praktično nobenih pravic delavcem preko študentske napotnice. Veljavni sistem ne nudi zadostnega nadzora, kar privede do vrste kršitev, kot so povečanje sive ekonomije, zloraba študentskih napotnic, zaposlovanje študentov na sistemizirana delovna mesta, delo na črno ali nepregledna poraba koncesijskih sredstev. Zakonodajalec si prizadeva urediti področje z uveljavitvijo Zakona o malem delu, ki ga je Državni zbor sicer sprejel, vendar je Študentska organizacija Slovenije že pričela z aktivnostmi za njegovo razveljavitev.

Ključne besede: študenti, delo, obdavčitev, fleksibilnost, trg dela, socialni položaj študentov, diskriminacija, brezposelnost, reforme.

SUMMARY

The diploma thesis investigates the student work in Slovenia, a specific field of work on the labour market. The special lower tax regime and easy access to student work have contributed to a relatively high demand for student workers. This work represents unfair competition to regularly employed personnel. The diploma thesis demonstrates how the current regulation of student work in Slovenia deviates from European practices. The student work can be regarded as an anomaly on the Slovenian labour market, discouraging practically no rights to student workers. The current system does not impose proper control, which leads to a number of infringements and consequences such as a growing shadow economy, misuse of student referral forms, employment of students instead of regular workers for systematized jobs, spread of undeclared work and inconsistent use of concession payments. The Slovenian legislators have tried to regulate the issue of the student work by introducing the Mini Jobs Act, yet the Slovenian Student Organization has already launched a campaign for its annulment.

Key words: students, work, taxation, flexibility, labour market, social position of students, discrimination, unemployment, reforms.

UDK: 331.5-057.87(043.2)

VSEBINA

1	Uvod	1
2	Delovno – pravni in davčno – pravni okviri urejanja študentskega dela	3
2.1	Pregled delovno-pravne zakonodaje	3
2.1.1	Zakon o delovnih razmerjih.....	3
2.1.2	Zakon o zavarovanju za primer brezposelnosti	3
2.2	Pregled davčne zakonodaje	5
2.2.1	Zakon o dohodnini	5
2.2.2	Zakon o dodatni koncesijski dajatvi od prejemkov, izplačanih za občasna in začasna dela študentov in dijakov.....	6
2.3	Primerjava med nekaterimi članicami Evropske unije	6
3	Obseg študentskega dela in njegova umestitev v nacionalnem gospodarstvu	12
3.1	Ekonomski položaj študentov	12
3.2	Trg dela	14
3.2.1	Ponudba dela.....	16
3.2.2	Povpraševanje po delu	17
3.2.3	Ravnotežje na trgu dela	18
3.2.4	Fleksibilnost trga	19
3.3	Študentsko delo v številkah.....	21
3.4	Ekonomski vidiki obdavčitve dohodka v primerjavi z obdavčitvijo študentskega dela	24
4	Učinki obstoječe ureditve na zaposlovanje mladih	29
5	Rezultati raziskave o študentskem delu, interpretacija in primerjava z raziskavo evroštudent	33
5.1	Predstavitev anketnega vprašalnika ter vzorca anketiranih	33
5.2	Rezultati in interpretacija	36
6	Prihodnost študentskega dela v primežu reform	44
7	Sklep	48
	Literatura	51
	Viri	52
	Pravni viri	53
	Priloge	54

SLIKE

Slika 1:	Gibanje deleža študentov v povezavi z vsemi vpisanimi dijaki in študenti, Slovenija, 2000-2007.....	13
Slika 2:	Individualna in agregatna krivulja ponudbe dela	16
Slika 3:	Funkcija mejne produktivnosti dela in funkcija povpraševanja po delu	17
Slika 4:	Ravnotežna raven plač in zaposlenosti.....	19
Slika 5:	Delež študentskega dela med delovno aktivno populacijo v Sloveniji v obdobju 2000–2008	24
Slika 6:	Skupna in mladinska anketna stopnja brezposelnosti v Sloveniji v obdobju 1993–2008	31
Slika 7:	Struktura anketiranih študentov po spolu	34
Slika 8:	Struktura anketiranih študentov glede na starost.....	34
Slika 9:	Struktura anketiranih študentov glede na smer študija.....	35
Slika 10:	Pogostost opravljanja dela preko ŠS	36
Slika 11:	Zadovoljstvo študentov z življenjskimi razmerami.....	36
Slika 12:	Ocena plačila študentskega dela.....	37
Slika 13:	Zadovoljstvo s študentskim delom	38
Slika 14:	Ocena ponudbe ŠS.....	38
Slika 15:	Ocena obdavčitve študentskega dela	39
Slika 16:	Upravičenost obdavčitve študentskega dela.....	40
Slika 17:	Odločitev za študentsko delo.....	40
Slika 18:	Trajanje dela preko ŠS.....	41
Slika 19:	Opravljanje študijskih obveznosti v roku	42
Slika 20:	Podaljšanje študija zaradi študentskega dela.....	43

TABELE

Tabela 1:	Prejemki iz naslova študentskega dela v letih 2002–2009	22
Tabela 2:	Izdane napotnice za študentsko delo v letih 2002–2009	23
Tabela 3:	Bruto masa plač in obrutena izplačila študentom in dijakom v letih 2002–2009	24
Tabela 4:	Mesečna dohodninska lestvica za odmero dohodnine za leto 2010	26
Tabela 5:	Višina skupne splošne olajšave je odvisna od višine skupnega dohodka v letu 2010	26
Tabela 6:	Strošek delodajalca pri izplačilu minimalne plače	26
Tabela 7:	Dohodninska obdavčitev študenta za delo prek pooblaščen organizacije, za posamezne dohodke do in nad 400 evrov.....	27
Tabela 8:	Primerjava trenutnega sistema s predlogom ZMD	47

1 UVOD

Diplomska naloga proučuje ureditev študentskega dela v Sloveniji, ki je kot taka prava posebnost v mednarodnem okolju. Študentsko delo predstavlja vedno večji segment delovno aktivnega prebivalstva in zanj velja posebna pravna in davčna ureditev, ki omogoča tako študentom kot delodajalcem bistvene olajšave na uravnavanem trgu delovne sile. Na drugi strani pa lahko taki ukrepi omogočajo in povzročijo zlorabo sistema financiranja javnega šolstva, ki preko različnih socialnih korektivov poskuša čim večjemu številu študentov omogočiti dostopnejše izobraževanje. To se pokaže predvsem v visokem številu let, ko študent izrablja dodatke in ugodnosti iz naslova šolanja (štipendije, subvencije, prag neobdavčenega študentskega dela in podobno) ter posledično v dolgem povprečnem trajanju dodiplomskega študija v Sloveniji, ki je po raziskavi Evroštudent SI 2007 v tem letu znašala 6,9 let za univerzitetne programe in 5,9 let za visokošolske strokovne programe (MVZT 2007, 17).

Stalna rast števila študentov, ki se vključujejo v inštitut dela preko študentskih napotnic, je zanimiva zlasti pri analizi učinkov na gospodarstvo in posebej na trg delovne sile, saj je tudi povpraševanje po tovrstnem delu pri delodajalcih izjemno veliko. Gospodarstvo je vsekakor prikrajšano za velik del davčnih prihodkov in je podvrženo ostri, v določeni meri nelojalni konkurenci med tistimi, ki iščejo zaposlitev na podlagi študentske napotnice, in tistimi, ki so zaposleni na podlagi pogodbe o delu. Zato se poraja tudi vprašanje, ali je takšna fleksibilna oblika študentskega dela tudi najbolj učinkovita za študente, saj običajno ne nudi formalnega priznanja pridobljenih izkušenj in je tvegana predvsem z vidika varnosti delovnega mesta ter kasnejše vključitve v redno delovno razmerje.

Osrednji namen diplomske naloge je opraviti celovit in sistematičen pregled fenomena študentskega dela, saj so obstoječe uradne analize večinoma razdrobljene in ne nudijo celovitega pogleda na različne razsežnosti, ki jih dosega ureditev študentskega dela.

Cilji diplomske naloge so:

- predstaviti institucionalno ureditev študentskega dela;
- ovrednotiti študentsko delo na ravni celotnega trga delovne sile v Sloveniji;
- prikazati pozitivne oziroma negativne učinke (ne)obdavčitve študentskega dela za stroške dela za delodajalcev, višino plačila za študentsko delo in njihov vpliv na trg dela;
- prikazati predpostavke fleksibilnih oblik dela, vlogo in pomen študentskega dela kot začasne oblike iskanja dodatnega zaslužka ali kot strukturnega gospodarskega vprašanja;
- opredeliti socialni položaj študentov in mesto študentskega dela pri tem;
- analizirati brezposelnost mladih v primerjavi s študentskim delom.

Diplomska naloga je kombinacija mikroekonomske analize obnašanja študenta, sektorske in makroekonomske raziskave s področja obdavčitve študentskega dela in njegovih posledic na družbeno-gospodarske rezultate. Pri tem je v diplomski nalogi uporabljena statistična analiza

obstoječih podatkov. Empirična analiza podatkov bo povezana s sistemom obdavčitve študentskega dela in s fleksibilnimi oblikami dela, sproti bodo povzeta stališča številnih drugih avtorjev in do sedaj izvedenih raziskav. Slovenski model študentskega dela bo primerjan tudi z nekaterimi tujimi modeli z namenom ugotovitve praktične implikacije, povezane s klasično teorijo optimalne obdavčitve dohodkov.

Diplomska naloga temelji na predpostavki, da oprostitev davčnega bremena za relativno veliko absolutno število udeležencev in posebne kategorije zaposlenih na trgu dela lahko povzroči prevelike razlike pri obravnavi posameznih davčnih zavezancev in je obenem neracionalna z vidika gospodarske politike. Učinki take ureditve se lahko negativno odražajo tudi pri izvajanju javnega financiranega visokega šolstva.

Diplomska naloga obravnava prisoten družbeno-ekonomski pojav, ki je kot tak večplasten in pogosto težko dojemljiv v celoti. Samo primerjanje statističnih podatkov in teoretično obdelanih mehanizmov pa lahko vodi do pomanjkljivega in prešibkega ovrednotenja kompleksnosti pojava, ki ima relativno velike ekonomske in socialne razsežnosti v slovenskem gospodarstvu in družbi. Osnovna omejitev pri izdelavi diplomske naloge bi lahko bila nezmožnost popolnega ovrednotenja družbeno-ekonomskega stanja analiziranega pojava v vseh njegovih razsežnostih.

Diplomsko nalogo sestavlja devet poglavij. Prvo poglavje je uvod v diplomsko nalogo, kjer so predstavljeni cilji in nameni diplomske naloge ter temeljna vprašanja, ki bodo v diplomski nalogi obravnavana. Opredeljene so metodološke predpostavke, na katerih bodo predstavljena ugotovljena dejstva. V drugem poglavju so zaokroženi davčni in delovno-pravni institucionalni okviri, v katerih je urejeno študentsko delo. Tretje poglavje uvodoma predstavlja klasične ekonomske teorije, ki urejajo trg dela, nato je študentsko delo ovrednoteno in primerjano na ravni celotnega gospodarstva. Četrto poglavje ugotavlja učinke študentskega dela na zaposlovanje mladih, vključno s pregledom trendov brezposelnosti iskalcev prvih zaposlitev. V petem poglavju so predstavljeni rezultati lastne ankete, ki je bila opravljena med 100 študenti dveh slovenskih univerz. Šesto poglavje obravnava prihodnost študentskega dela, ki bo predmet nove zakonske ureditve in bo del koncepta »malega dela«, ki je v Sloveniji novost. Diplomsko nalogo zaključuje sedmo, sklepno poglavje, kjer so predstavljene ključne ugotovitve naloge.

2 DELOVNO-PRAVNI IN DAVČNO-PRAVNI OKVIRI UREJANJA ŠTUDENTSKEGA DELA

Veliko mladih se po zaključeni srednji šoli odloči za nadaljnji študij. Čepar in Bojnec (2007, 37) ugotavljata, da efektivno povpraševanje po visokošolskem izobraževanju, merjeno z absolutnim številom vpisanih študentov, narašča kljub temu, da efektivno povpraševanje po srednješolskem in osnovnošolskem izobraževanju pada. Sam študij običajno poteka izven kraja bivanja, kar stroške študija dodatno poveča. Mnogi med njimi si ne uspejo zagotoviti štipendije ali druge oblike pomoči države, zato se odločijo za delo. Razlogov za študentsko delo je več: nekaterim to predstavlja edini vir preživljanja, drugi si nabirajo izkušnje, iščejo stik z bodočimi delodajalci, ali pa si enostavno služijo denar za dodatni razpoložljivi vir denarnih sredstev. Študentsko delo prinaša korist tako študentu kot delodajalcu, saj je strošek delodajalca v tem primeru manjši, kot če bi nekoga redno zaposlil.

2.1 Pregled delovno-pravne zakonodaje

Študentsko delo je posebna kategorija občasnega dela, ki je le posredno urejena v delovno-pravni zakonodaji, zlasti pri določanju pogojev za opravljanje dejavnosti posredovanja študentskih del, pridobivanju pravice do študentske napotnice in pri delitvi koncesijskih dajatev, ki izvirajo iz študentskega dela.

2.1.1 Zakon o delovnih razmerjih

Pri pregledovanju veljavne delovno-pravne zakonodaje je mogoče ugotoviti, da je področje študentskega dela pomanjkljivo urejeno. Na področju delovnega prava je imelo študentsko delo posebno ureditev v samostojnem členu krovnega zakona, ki ureja delovna razmerja, to je Zakon o delovnih razmerjih (ZDR), ki je pričel veljati 1. januarja 2003. Že ob popolni prenovi tega zakona je bil člen, ki je urejal študentsko delo, deležen ostrih kritik, saj je prevladovalo mnenje, da to ni snov zakona, ki ureja delovna razmerja. Gre za 216. člen, ki je bil razveljavljen leta 2006, in sicer s sprejetjem novega Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (ZZZPB), ki je med drugim v celoti prevzel področje posredovanja začasnih in občasnih del za dijake in študente.

2.1.2 Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti

Z uveljavitvijo Zakona o urejanju trga dela (ZUTD), to je 27. oktobra 2010, je prenehal veljati ZZZPB, razen v določbah, ki urejajo področje posredovanja zaposlitev in posredovanja del, med katere je zakonodajalec umestil tudi začasna in občasna dela dijakov in študentov. Te določbe ostajajo v uporabi do začetka uporabe zakona, ki bo urejal posredovanje začasnih in občasnih del dijakom in študentom.

Posredovanje zaposlitev in del lahko na podlagi koncesije, ki jih izdaja za delo pristojno ministrstvo (v nadaljevanju: koncesionarji), opravljajo organizacije oz. delodajalci, ki izpolnjujejo vnaprej predpisane pogoje.

Organizacije oz. delodajalci, ki na podlagi koncesijske pogodbe posredujejo začasna in občasna dela za dijake in študente, lahko ta dela opravljajo le za dijake, ki so že dopolnili 15 let, za študente in za udeležence izobraževanja odraslih, ki so mlajši od 26 let in se izobražujejo po javno veljavnih programih osnovnega, poklicnega, srednjega in višjega strokovnega izobraževanja. Študentski servisi so v praksi skoraj izključni posredniki dijaških in študentskih del, čeprav bi po zakonu lahko to opravljal tudi Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (v nadaljevanju Zavod). Ureditev delovanja teh dveh oblik ustanov je malenkostno različna in opisana v nadaljevanju. Koncesionarji obračunavajo 12 odstotno koncesijsko dajatev od prejemkov, izplačanih tem osebam. Zavod obračunava 12 odstotkov od izplačanih prejemkov na enak način, kot to počenjajo koncesionarji. Od teh 12 odstotkov Zavod nameni 37,5 odstotkov (preračunano 4,5 odstotkov) sredstev iz koncesijske dajatve za delovanje študentske organizacije univerze, samostojnega visokošolskega zavoda, lokalne skupnosti oz. interesnih oblik povezovanja dijakov in študentov ter se lahko porabijo za izvajanje programov interesnih in obštudijskih dejavnosti v kulturi, izobraževanju, športu, tehnični kulturi, mednarodnem sodelovanju, izpopolnjevanju študentov v tujini, raziskovalni dejavnosti in socialno ekonomskem položaju dijakov in študentov. Preostalih 62,5 odstotkov (preračunano 7,5 odstotkov) mora Zavod nameniti javnemu skladu za štipendije, ki s tako pridobljenimi sredstvi financira štipendije javnega sklada. Koncesionarji pa obračunano koncesijsko dajatev delijo po nekoliko drugačnem ključu. 37,5 odstotkov (preračunano 4,5 odstotkov) obračunane koncesijske dajatve se koncesionarju priznajo kot stroški, 25 odstotkov (preračunano 3 odstotki) koncesionar nameni v javni sklad za štipendije, preostalih 37,5 odstotkov (preračunano 4,5 odstotkov) pa koncesionar nameni za delovanje študentske organizacije.

Pravilnik o pogojih za opravljanje dejavnosti agencij za zaposlovanje, ki ga je izdalo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ) na podlagi 6. in 6. b člena ZZZPB, podrobneje ureja kadrovske, prostorske, organizacijske in druge pogoje, ki jih mora izpolnjevati pooblaščen organizacija oziroma delodajalec, ki je s pogodbo o koncesiji pooblaščen za opravljanje strokovnih nalog posredovanja dela, ki vključujejo tudi posredovanje začasnih in občasnih del dijakom in študentom, za opravljanje posredovanja zaposlitve, izdelavo zaposlitvenega načrta in izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja (APZ), oziroma zaposlitvena agencija, ki lahko na podlagi vpisa v register agencij za zagotavljanje dela zagotavlja delo delavcev drugemu delodajalcu.

2.2 Pregled davčne zakonodaje

Študentsko delo je posebej obravnavano tudi z vidika obdavčitve dohodkov, kjer je, ob izpolnjevanju predpisanih pogojev, davčno ugodna oblika dela za študente oz. dijake, ki pridobivajo dohodke preko dela s študentsko napotnico.

2.2.1 Zakon o dohodnini

Davčni vidik študentskega dela ureja Zakon o dohodnini (ZDoh-2). Davčna osnova od dohodka za delo preko ŠS je dohodek, ki je zmanjšan za 10 odstotkov.

Dohodki, ki izvirajo iz študentskega dela, niso obravnavani kot dohodki iz delovnega razmerja, temveč kot dohodki iz drugih pogodbenih razmerij. Ureditev obdavčitve študentskega dela je zajeta v dveh zakonskih aktih: ZDoh-2 ter ZZZPB. Tudi študentski dohodki, tako kot ostali dohodki, so deležni splošne olajšave, ki je določena v 111. členu ZDoh-2. Če starši za dijaka ali študenta uveljavljajo posebne olajšave za vzdrževanega družinskega člana, dijak ali študent ne more koristiti te splošne olajšave, in sicer zmanjšanje letne davčne osnove v višini 3.100,17 evrov letno. Taka ureditev je z vidika obdavčitve dokaj nekonsistentna, saj ne ponuja čvrstega davčnega režima. V praksi lahko postane dokaj problematična pri vsakoletnem izpolnjevanju družinskih davčnih napovedi, saj predpostavlja usklajeno obračunavanje dohodnine vseh dohodninskih zavezancev znotraj družine, kar ni vedno uresničljivo, predvsem pa lahko privede do zakonskih nepravilnosti.

Poleg splošne olajšave v višini 3.100,17 evrov ZDoh-2 v 113. členu opredeljuje tudi posebno osebno olajšavo za zmanjšanje davčne osnove za študentsko delo. Rezidentu, ki se izobražuje in ima status dijaka ali študenta, se do dopolnjenega 26. leta starosti prizna zmanjšanje davčne osnove od dohodka za opravljeno začasno ali občasno delo na podlagi napotnice pooblaščenice organizacije ali Zavoda, ki opravlja dejavnost posredovanja dela dijakom ali študentom, v skladu s predpisi s področja zaposlovanja in v znesku, ki je enak znesku splošne olajšave iz 111. člena tega zakona, torej 3.100,17 evrov. Navedena olajšava se prizna tudi osebi, ki izpolnjuje pogoje iz prejšnjega stavka in je starejša od 26 let, če se vpiše na študij do 26. leta starosti, in sicer za dodiplomski študij za dobo največ šest let od dneva vpisa in za podiplomski študij za največ štiri leta od dneva vpisa. Kot je iz vsebine člena razvidno, je za uveljavitev posebne osebne olajšave zahtevano izpolnjevanje naslednjih pogojev:

- da ima rezident status dijaka ali študenta;
- da ni starejši od 26 let;
- starostna omejitev iz prejšnje alineje se lahko prekorači, če se dijak ali študent vpiše na študij do 26. leta starosti, in sicer za dodiplomski študij za dobo največ šest let od dneva vpisa in za podiplomski študij za največ štiri leta od dneva vpisa.

2.2.2 Zakon o dodatni koncesijski dajatvi od prejemkov, izplačanih za občasna in začasna dela študentov in dijakov

Zakon o dodatni koncesijski dajatvi od prejemkov, izplačanih za občasna in začasna dela študentov in dijakov (ZDKDPŠ) določa višino in namembnost dodatne koncesijske dajatve od prejemkov, izplačanih za občasna in začasna dela študentov in dijakov, ki jo zaračunavajo organizacije za posredovanje začasnih in občnih del dijakov in študentov.

Višina dodatne koncesijske dajatve znaša dva odstotka od prejemkov, izplačanih za občasna in začasna dela študentov. Dodatna koncesijska dajatev je namenjena sofinanciranju gradnje in prenove študentskih bivalnih zmogljivosti ter sofinanciranju razširitve in posodobitve prostorskih pogojev in tehnološke opremljenosti univerz, odplačilu posojil, najetih za gradnjo in prenovo študentskih bivalnih zmogljivosti ali razširitev in posodobitev prostorskih pogojev in tehnološke opremljenosti univerz. Obremenitev študentskega dela znaša torej dva odstotka iz naslova dodatne koncesijske dajatve in 12 odstotkov iz naslova koncesijske dajatve po ZZZPB, skupno je študentsko delo obremenjeno s 14-odstotno koncesijsko dajatvijo.

2.3 Primerjava med nekaterimi članicami Evropske unije

Organiziranost študentskega dela v Sloveniji se močno razlikuje od tiste v članicah Evropske unije (EU), kjer so dela željni študenti običajno vključeni v uravnavan trg dela preko zakonitosti, ki ohranjajo enotna pravila zaposlovanja ali obdavčenja. Koncesionirana dejavnost študentskih servisov (ŠS), ki prevzemajo funkcijo posredovalcev študentskih del in izdajateljev študentskih delovnih napotnic, ki postanejo pravna osnova za sklepanje delovnega razmerja, je povsem nepoznana praksa v evropski dimenziji študentskega dela. ŠS so na tak način unikatna slovenska rešitev, saj v evropskih državah delujejo le agencije za posredovanje začasnih del, ki med svoje redne odjemalce štejejo tudi študente.

ŠS, ki so glavni posredovalci dela študentom, v bistvenih delih upoštevajo evropsko zakonodajo na področju zaposlovanja, in sicer pri prepovedi dela otrok, mlajših od 15 let, varstvu osebnih podatkov, zavarovanju dijakov in študentov za poškodbe in nesreče pri delu. Različnost slovenske zakonodaje na tem področju je razvidna že v organizaciji posredovanja dela dijakom in študentom in pri plačilu storitev, ki jo agencija zaračuna delodajalcu v višini 14 odstotkov od vrednosti opravljenega dela dijaka oz. študenta, vendar taka ureditev ni v nasprotju z evropsko zakonodajo.

V EU ne poznajo ŠS, kot jih imamo v Sloveniji, ampak gre za agencije, ki posredujejo začasno delo. Posameznik z agencijo sklene delovno razmerje za določen čas in za določene dejavnosti, potem pa agencija njegove podatke posreduje različnim delodajalcem. Ko študent opravi določeno število ur, mu agencija izplača zaslužek v obliki plače. To pomeni, da študent plača vse davke in prispevke za socialno varstvo, zdravstveno zavarovanje in ostala

zavarovanja (npr. če opravlja nevarna dela). Študentje so pri tem popolnoma izenačeni z ostalimi delavci in jim v tem času tudi teče delovna doba. V nekaterih državah lahko obdržijo državne štipendije, če ne presegajo določenega števila delovnih ur na mesec. Razmerja med študentom (delavcem), agencijo in delodajalcem ureja direktiva o začasnem delu.

Evropski modeli začasnega zaposlovanja, preko katerih se odvija tudi študentsko delo, težijo k uveljavitvi konceptov t. i. varne prožnosti dela, ki temeljijo na uravnoveženosti pravic in dolžnosti delavcev in delodajalcev.

Italija

Začasno (*lavoro temporaneo*) in priložnostno delo (*lavoro occasionale*) je navadno omejeno na določeno obdobje in se giblje v časovnem okviru od nekaj ur do nekaj mesecev z možnimi prekinitvami. Polovični delovni čas (*lavoro a tempo parziale* o *lavoro part-time*) pa je lahko začasno ali stalno delo za krajši delovni čas, tj. 20 ur tedensko (MDDSZ 2010).

Avstrija

Za posredovanje dela oz. delavcev se uporabljata izraza '*Arbeitnehmerleihe*' in '*Arbeitnehmerüberlassung*'. Dogovor temelji na pogodbi za dobavo dela, sklenjeni med dvema podjetjema (najemodajalcem in najemnikom storitve). Po tej pogodbi najemodajalec posreduje enega svojih zaposlenih za določeno obdobje za izvajanje določenih dela pri najemniku. V tem času lahko najemnik uporablja delavca za dogovorjena dela (*leiharbeitnehmer*) na enaki podlagi kot svoje redno zaposlene, vendar morajo v zameno dati najemodajalcu ustrezno plačilo (običajno dogovorjeni znesek denarja). Pravno formalno pogodbeno razmerje obstaja samo med najemodajalcem in najemnikom ter najemodajalcem in priložnostno zaposlenim.

Priložnostno oddajanje del je dovoljeno na podlagi krovnega zakona (*Arbeitskräfteüberlassungsgesetz*). Vključeni morajo upoštevati število pravnih zahtev, katerih glavni namen je zaščita teh delavcev pred izkoriščanjem. Delavcev ne smejo dati v najem brez njihovega soglasja (v primerih, ko je najemodajalec agencija za priložnostno zaposlovanje, se navadno poda splošno soglasje s strani delavca na začetku sklenjenega pravnega razmerja z agencijo in za vsako priložnostno delo posebej). Hkrati zakon jasno določa, da takšna uporaba začasnih zaposlenih ne sme negativno vplivati na plačilo in delovne pogoje ali ogroziti delovna mesta v podjetju, ki takšne ljudi najema. Zakon definira najemnika kot delodajalca v smislu predpisov o varstvu zaposlenih, kar zadeva varnost in zdravje pri delu ter varstva, ki ureja zaposlovanje posebnih skupin (solidarna odgovornost). Za opravljanje oddajanja del kot podjetje oziroma agencija (to je z pridobitnim namenom), mora podjetje – najemodajalec pridobiti uradno dovoljenje, ki se dodeli le, če predloži dokazilo o usposobljenosti in osebni integriteti. Posebne zakonske določbe vključujejo

določbo, da mora biti osnovna pogodba sklenjena med najemodajalcem in zaposlenim, ki določa plačo delavca in časovne presledke, v katerih bo ta izplačana, pravico do dopusta, delovni čas, odpovedni rok in države, v katerih se zaposlenega lahko posreduje v delo. Določbe, ki pravico do plačila omejujejo na obdobje zaposlitve pri najemnem podjetju, so prepovedane, saj zakon določa, da se delavcu pravica do plačila nadaljuje tudi v času, ko najemodajalec ne zagotavlja posredovanja dela. V času zaposlitve pri najemniku pa je slednji odgovoren za vsa izplačila delavcu, ki morajo temeljiti na kolektivni pogodbi in plači primerljivih delavcev najemnika, ko gre za enako delo (MDDSZ 2010).

Konec novembra 2009 je avstrijski državni zbor odobril nov predlog glede zaposlovanja za priložnostna dela. Stari odlok je za priložnostno delu pri istem naročniku dovoljeval največ 5.000 evrov plačila in 30 dni dela v koledarskem letu. Sprejetje novega predloga sedaj določa, da se priložnostna dela, omejena na javne oziroma socialne službe (nega starejših in invalidnih oseb, pomoč na domu in drugo), ne iztečejo po 30 dneh, temveč po 240 urah.

Občasno delo v Avstriji je predvsem delo sezonske narave – poleti, pozimi pa predvsem v smučarskih središčih. Takšno delo oglašujejo agencije za posredovanje dela, pogodba pa se sklene med delavcem in zaposlovalcem (MDDSZ 2010).

Nemčija

Posamezniki, razvrščeni v kategorijo »geringfügig beschäftigte« (»obrobni« s skrajšanim delovnim časom), ki delajo manj kot 15 ur na teden in katerih dohodek ne presega sedmine od mesečne plače oziroma šestine vseh prihodkov, niso predmet zavarovanja za primer brezposelnosti, zdravstvenega zavarovanja ali obveznega pokojninskega zavarovanja. Poleg tega plačajo samo pavšalni davek od dohodkov v višini 15 odstotkov. To dejansko pomeni izvzetje dohodkov od dela do višine 400 evrov od prispevkov za socialno varnost zaposlenih (ter davka) in uvedbo regresivne subvencije za zaslužek med 401 in 800 evri.

To velja tudi za posameznike, katerih dohodki ostajajo znotraj teh meja in katerih občasne zaposlitve v določenem letu skupaj ne znašajo več kot dva meseca ali 50 dni.

Študenti iz EU in državljani Švice lahko delajo neomejeno. Študenti, ki niso državljani EU, lahko delajo 90 dni ali 180 polovičnih delovnih dni na leto. Vsako delo, ki presega to obdobje, mora odobriti Zvezna agencija za delo (Bundesagentur für Arbeit) preko lokalnih oddelkov za tujce (Ausländerbehörde). To ne velja za študente na delovnih mestih na univerzi.

Splošno pravilo pri študentskem delu je, da ne sme delati več kot 20 ur v tednu, sicer ni več vpisan v študij kot redni študent. Nad polovičnim delovnim časom se študent šteje kot zaposlen in plača tudi zneske za zdravstveno, socialno in pokojninsko zavarovanje. Ta

omejitev velja tudi v času med semestri (počitnice) in za delo ob koncu tedna (med vikendom) ali ponoči (MDDSZ 2010).

Nizozemska

Izraz prilagodljive pogodbe o zaposlitvi (flexibele arbeidscontracten) se uporablja za opis različnih pogodb, ki se razlikujejo od tipične pogodbe zaradi narave začasnosti ali kratko in pogosto spremenljivih delovnih ur.

Na Nizozemskem se lahko razlikujejo naslednje vrste prožne pogodbe o zaposlitvi ali delovnega razmerja:

- Zaposlovanje prek agencij za začasno zaposlovanje: odnos, ki vključuje tri stranke. Agencije za začasno delo posredujejo preko pogodbe svojega delavca, s katerim imajo pogodbo o zaposlitvi, tretji osebi (stranki oziroma najemniku storitve agencije) za namen opravljanja dela.
- Pogodbeni dogovor z minimalnimi pogoji: pogodbeni sporazum, s katerim se ena stran obveže, da bo opravila delo, če in kadar to zahteva druga stran, ter posledično prejela plačilo le za dejansko opravljene ure. V določenih primerih so ure in plačila zagotovljena z določenimi spodnjimi/zgornjimi mejami, v drugih primerih pa ni zagotovil («nič ur» dela, zato ni plačila).
- Delo doma in samostojno delo (freelance): dve obliki pogodbenega dela. Delo na domu je sestavljeno iz opravljenega dela za podjetje v zameno za plačilo, ampak se delo opravlja na lastnem domu. To je način premostitve začasnega povečanja del v proizvodnji. Samostojno delo je občasno delo za različne stranke. Okoliščine v danem primeru nakažejo, za katero od obeh oblik dela gre, ali je delo treba opredeliti kot pogodbo o zaposlitvi ali pogodbo o storitvah.

Delo s krajšim delovnim časom (deeltijdarbeit) se dojema kot redno opravljeno delo v zameno za plačilo na podlagi pogodbe o zaposlitvi, ki določa delovni čas, ki je krajši od normalnega delovnega časa za sektor ali podjetje. V ta okvir del s krajšim delovnim časom so vključena tudi dela za določen čas ali s spremenljivim časom.

Začasno delo je definirano kot zaposlitev po pogodbi o zaposlitvi, za katero je mogoče objektivno določiti začetek in konec razmerja neodvisno od volje ene od zadevnih strank.

Za študente je plačilo za opravljeno delo enako kot za ostale zaposlene na enakem delovnem mestu in se obračuna po kolektivni pogodbi in po poklicnih industrijskih standardih. Če ni nobene posebne določbe na delovnem področju, ki ga študent opravlja, je študent upravičen do minimalne plače za mlade ljudi. Takšna plača ustreza določenemu odstotku od zagotovljene minimalne plače (MDDSZ 2010).

Švedska

Priložnostno oddajanje del je urejeno na podlagi razmerja med posameznikom in agencijo za začasno zaposlovanje (uthyrning av arbetskraft), kjer agencija za določen znesek posreduje svoje zaposlene za opravljanje dela pri najemnem podjetju. Do leta 2001 je bilo takšno opravljanje del na Švedskem kaznivo dejanje, sedaj pa je zasebno opravljanje storitev legalizirano z manjšimi omejitvami, namenjenimi zaščiti delavca in delodajalca (prepoved sklenitve zaposlitve delavca neposredno z najemnikom, jasna določitev izvajanih del). Posredovani delavec nima pravnega odnosa z najemnikom, kljub temu pa je slednji odgovoren za zdravje in varnost pri delu med opravljanjem dela napotnega delavca. Takšno dela v principu nima časovnih omejitev.

Agencije za začasno delo so v določene sektorje vnesle več mehanizmov tržne ekonomije (npr. zdravstveni sektor). Skoraj polovica vseh zaposlenih preko agencij je univerzitetno izobraženih, velika večina je žensk. Kolektivna pogodba zagotavlja 85 odstotkov plače delavcem ne glede na to, ali jim je agencija zagotovila delo ali ne (MDDSZ 2010).

Velika Britanija

Tisti, ki ne ustrezajo modelu zaposlitve s polnim delovnim časom, redne neprekinjene zaposlitve pri delodajalcu za daljše časovno obdobje, so atipični delavci. Ta skupina je tako kot »obrobni« delavci manj znana in vključuje kategorije s krajšim delovnim časom, začasno ali kratkoročno zaposlitvijo, agencije za začasno zaposlovanje in priložnostne delavce, ki delajo na domu, ter tiste, ki so zaposleni na deljenem delovnem mestu ali v drugih prožnih oblikah dela. Tudi samozaposleni (2,5 milijona) so v Veliki Britaniji »atipični« delavci. Atipični delavci pogosto ne izpolnjujejo pogojev za zakonske pravice in varnost zaposlitve.

Dela s krajšim delovnim časom v Veliki Britaniji v glavnem opravljajo ženske. To delo je opredeljeno kot tisto, ki se dela 30 ur na teden ali manj. Iz štirih odstotkov se je v zadnjih desetih letih povečalo na 24 odstotkov. Obstaja veliko različnih vzorcev dela s skrajšanim delovnim časom. Zaposleni za krajši delovni čas imajo manj ugodnosti (kot so plačani prazniki in bolniški dopust, manj verjetno je, da jim bodo na voljo usposabljanja in napredovanja, so v neugodnem položaju glede plačila, še zlasti, ker nimajo dostopa do plačila premije). Nekatera negativna obravnavanja krajšega delovnega časa (na primer izključitev iz sistemov pokojninskega zavarovanja) lahko predstavljajo nezakonito posredno diskriminacijo na podlagi spola (MDDSZ 2010).

Čas (število ur), ki ga študentje namenjajo plačanemu delu

Po podatkih iz raziskave Evroštudent SI 2010 slovenski študentje v povprečju prebijejo na predavanjih in ob drugih študijskih obveznostih 21 ur tedensko, nadaljnjih 17 ur na teden pa

jim vzame individualno študijsko delo. Poleg tega namenijo 17 ur na teden plačanemu delu, skupaj torej traja delovnik povprečnega študenta 55 ur tedensko (MVZT 2010, 43).

Kot primerjavo navajam primer Avstrije, kjer študentje v povprečju namenijo predavanjem in drugim rednim študijskim obveznostim 14,4 ur na teden, individualnemu študijskemu delu 18,8 ur na teden, plačanemu delu pa 11,5 ur na teden (HIS 2008, 121).

Slovenijo bi lahko v segmentu povprečnih ur, ki jih študent tedensko nameni plačanemu delu, primerjali tudi s Češko. Češki študent nameni povprečno 14,9 ur na teden plačanemu delu, predavanjem in drugim rednim študijskim obveznostim 15,4 ur, individualnemu študijskemu delu pa 14,1 ur (HIS 2008, 121).

Primerjalno relevanten podatek najdemo pri pregledu podatkov za Švedsko, ki velja za državo, ki zagotavlja lažji dostop do študija. Švedski študent v povprečju nameni predavanjem in drugim rednim študijskim obveznostim 15,1 ur na teden, individualnemu študijskemu delu 17,3 ur na teden, plačanemu delu pa le 6,3 ur na teden (HIS 2008, 121).

Tudi Italija velja za državo, kjer študenti plačanemu delu posvečajo povprečno manj ur. Italijanski študent v povprečju nameni plačanemu delu 5,7 ur na teden, individualnemu študijskemu delu 17,9 ur na teden, predavanjem in drugim rednim študijskim obveznostim pa 17,3 ur na teden (HIS 2008, 121).

3 OBSEG ŠTUDENTSKEGA DELA IN NJEGOVA UMEŠTITEV V NACIONALNEM GOSPODARSTVU

Največje pomanjkljivosti trenutne ureditve študentskega dela sta slab nadzor nad izvajanjem in nepreglednost nad obsegom študentskega dela. Študentsko delo je sicer že dobro uveljavljena oblika dela, ki s tehničnega vidika poteka dokaj nemoteno. Posredovanje del študentom in dijakom preko ŠS je izrazito uveljavljena dejavnost, saj ŠS letno izdajo preko milijon napotnic, kot bo natančneje prikazano v nadaljevanju poglavja. Potem ko ŠS izda napotnico študentu oziroma dijaku, se mehanizmi nadzora nad študentskim delom zrahljajo, saj se v praksi pogosto dogaja, da študent ali dijak prejeto napotnico preda osebi, ki sicer ne izpolnjuje pogojev za opravljanje študentskega dela. Tako ravnanje je nezakonito, vendar je predvsem rezultat velikega povpraševanja delodajalcev, ki se na tak način izognejo dodatnemu zaposlovanju in izkoristijo davčno ugodno zaposlovanje imetnikov študentske napotnice, ki so tudi med najbolj fleksibilnimi oblikami delovne sile.

Kljub razvejanosti študentskega dela, ostaja njegov obseg dokaj nepregleden. Ni enotnih sistemov vrednotenja opravljenega študentskega dela, zato tudi ne obstajajo enotne in popolne evidence o količini in vrednosti opravljenega študentskega dela. Pridobivanje tovrstnih informacij zato zahteva analizo različnih in nepovezanih zbirk podatkov ter interpretacijo, ki lahko poda le oceno (čeprav zanesljivo) o obsegu študentskega dela.

3.1 Ekonomski položaj študentov

Transfere posameznikom in gospodinjstvom uvrščamo med tekoče transfere javnofinančnih odhodkov in zajemajo vsa plačila, namenjena za njihovo tekočo porabo, ter predstavljajo splošni dodatek k družinskim dohodkom ali nadomestilom posameznikom in gospodinjstvom za posebne vrste izdatkov, med drugim tudi štipendije (Blatnik 2007, 37). Poleg tega sodijo med te transfere tudi sredstva, ki jih posamezniki ne prejmejo neposredno, pač pa le koristijo njihove ugodnosti. Taki obliki sta na primer regresirana študentska prehrana in prevoz. Ta sredstva sicer prejmejo ponudniki posameznih storitev, torej podjetja, vendar ne gre za subvencije, pač pa se izkazujejo med transferi posameznikom in gospodinjstvom.

Štipendija je denarna pomoč za šolanje, ki jo podeljujejo država, podjetja, skladi in druge organizacije dijakom srednjih šol, študentom višjih in visokih šol, fakultet, akademij ter študentom podiplomskega magistrskega in doktorskega študija doma in v tujini.

Kadrovsko štipendiranje naj bi imelo vlogo v posredovanju informacij javnosti o profilih, po katerih je večje povpraševanje. Stanje na področju kadrovskega štipendiranja ni v skladu z vizijo kadrovskega načrtovanja oz. razvoja kadrov, ki bi bilo uprto v prihodnost. Na žalost število kadrovskega štipendij upada. Razlogov je več, gotovo pa je med najbolj pomembnimi

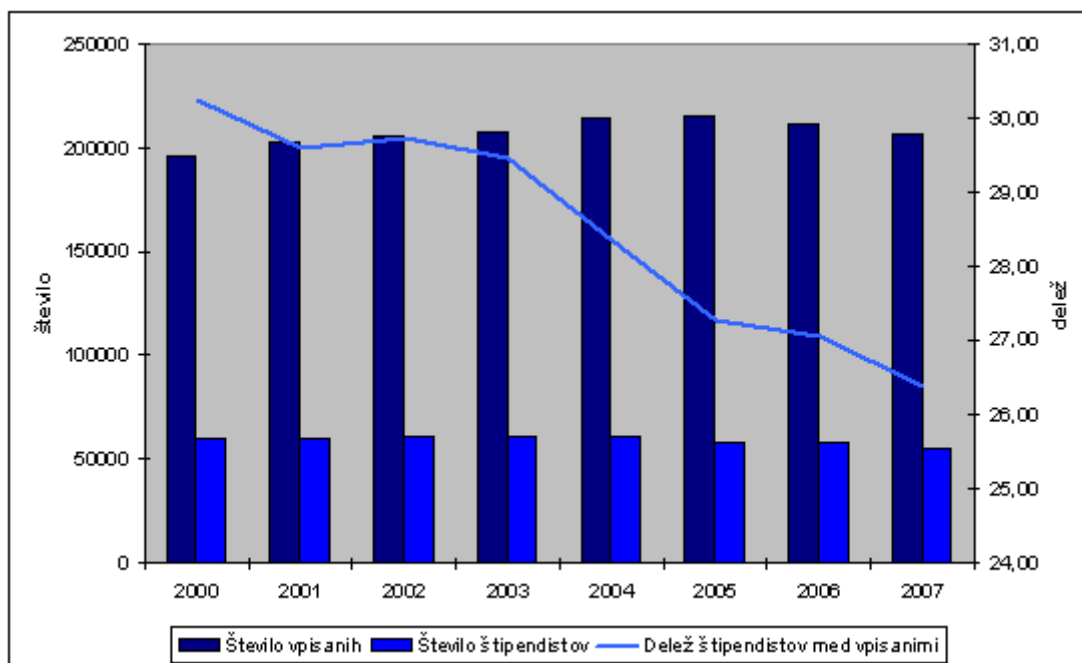
ta, da delodajalci lahko računajo na veliko izbiro kadrov med iskalci zaposlitve, zato ne čutijo potrebe, da za kritje svojega povpraševanja vlagajo dodatna sredstva (Blatnik 2007, 39).

Posojilo za študij v Sloveniji poznamo od leta 1999, ko je MDDSZ sprejelo Pravilnik o posojilu za študij. S pravilnikom se določajo merila in pogoji za pridobitev, višino in vračanje posojil za študij in regresiranja obresti ter pogoji za pridobitev koncesij za kreditodajalce posojil za študij in regresiranja obresti.

Posojilo za študij je oblika državne finančne pomoči prosilcu, s katero se subvencionira obrestna mera za financiranje njegovega izobraževanja. Z njim je na nek način odložena povrnitev stroškov izobraževanja prosilca. Posojilo za študij je namenjeni za delno kritje življenjskih stroškov prosilca ter za izobraževanje in šolnine. Doba posojila za študij je sestavljena iz dobe prejemanja mesečnih oziroma letnih obrokov v času šolanja, dobe odloga odplačila in dobe odplačevanja prejetih obrokov.

V Sloveniji obstajajo še nekatere druge posredne oblike pomoči študentom, ki so:

- subvencioniranje prehrane,
- subvencioniranje bivanja in
- subvencioniranje prevoza.

Slika 1: Gibanje deleža štipendistov v povezavi z vsemi vpisanimi dijaki in študenti, Slovenija, 2000-2007

Vir: SURS 2008.

Iz slike 1 je razvidno, da je delež prejemnikov štipendij nizek v primerjavi z vsemi vpisanimi študenti in dijaki ter relativno pada. To pomeni, da državna štipendijska politika ni usmerjena

v zagotavljanje čim večjega relativnega števila štipendij. Prej bi lahko rekli obratno, saj iz zgornje slike lahko razberemo tudi, da delež štipendistov v primerjavi z vsemi vpisanimi študenti in dijaki strmo pada. Trend naj bi se popravil z morebitnim začetkom veljave nove zakonodaje na področju začasnega dela, ki predvideva, da se večji del koncesijskih sredstev nameni štipendijskemu skladu za zagotavljanje štipendij dijakom in študentom.

3.2 Trg dela

Trg delovne sile v tržnih sistemih velja za najučinkovitejši mehanizem porazdelitve in ovrednotenja delovne sile. Kljub temu pa tudi bolj liberalno usmerjeni ekonomisti priznavajo posebnosti in napake trga delovne sile (*market failures*), zaradi katerih sta poseganje v njegovo delovanje in tudi uravnavanje osnovnih institucionalnih pogojev njegovega delovanja nujni (Svetlik in Trbanc 2002, 34).

Mladi so poseben segment delovne sile na trgu. Sem štejemo tiste, ki prvič iščejo zaposlitev, kot tudi tiste, ki opravljajo dela, namenjena mladim – študentska dela. Običajno je večina pri iskanju redne zaposlitve prepuščena lastni iznajdljivosti in trenutnim razmeram na trgu, kjer zlasti prvi iskalci zaposlitve tekmujejo s študenti, ki jih delodajalci vse raje zaposlujejo, in sicer predvsem zaradi fleksibilnosti in nizke cene takega dela. Delodajalci tako s študentsko delovno silo zadovoljijo del potreb po delovni sili, kar posledično vpliva na zmanjšanje zaposlitvenih priložnosti in brezposelnosti med mladimi. Študentska delovna sila zmanjšuje konkurenčnost predvsem manj kvalificirani mladini na trgu dela (Fajfar 2005, 54).

Samuelson in Nordhaus (2002, 225–247) opredeljujeta trg delovne sile kot sestavo treh elementov. Prvi element je povpraševanje po delovni sili, drugi je ponudba delovne sile in tretji je srečevanje med obema, kar ima kot rezultat ceno delovne sile.

V klasični ekonomski teoriji je osrednja motivacija iskalcev dela na trgu dela zaposlitev, ki je povezana z želenim zaslužkom. Na strani povpraševanja je delodajalec, ki ekonomizira stroške dela zato, da povečuje profit. Ta osrednji tržno-ravnovesni cilj trga dela je v nekaterih ekonomskih teorijah modificiran tako, da težo ravnovesja prenaša bolj na stran povpraševanja na trgu dela. Z vidika sociologije so ti podjetniški motivi še vedno prevelika ali vsaj neustrezna redukcija kompleksnosti, ki vlada v družbi. Dejansko se aktivno prebivalstvo s svojo raznovrstno socialno mobilnostjo (poroke in razveze, selitve, šolanje in izobraževanje, vstopi in izstopi iz trga dela, delovna in zaposlitvena mobilnost, ekonomska, politična in prostovoljna aktivnost, ustvarjanje socialnih omrežij ipd.) stalno prilagaja spreminjajočemu se družbenemu in političnemu okolju, ne pa le dinamiki in pogojem v podjetniškem prostoru (Kramberger 1999, 110–111).

V postkeynesijanski teoriji trga delovne sile je trg razdeljen na dva podtrga. Eden od teh dveh se nanaša na oligopolno ekonomijo, kjer so plače in produktivnost relativno visoke. Za

delovna mesta na tem podtrgu je potrebna visoko kvalificirana delovna sila, katere stroški izobraževanja so zelo visoki, prav tako pa tudi stroški nadzora. Znotraj te ekonomije je zelo dobra plačna lestvica, kjer so izkušnje in delovna doba bolj pomembni, prisotna pa je tudi visoka sindikaliziranost. Prav tako vsaka organizacija znotraj te ekonomije poskuša razviti razumen in kakovosten odnos med kadri in delavci. Drugi podtrg dela je periferen trg dela. Za ta trg je potrebna nižja izobrazba, posledično pa so nižji tudi plače in stroški nadzora dela (Lavoie 1992, 217). V socioekonomiki, ki je bliže sociologiji trga dela, se je za ta dva podtrga uveljavila oznaka interni in eksterni (ali primarni in sekundarni) segment trga dela.

Omeniti moramo tudi institucionalne partnerje na trgu delovne sile, kot so asociacije delodajalcev in sindikati. Posledica tega je nepopoln trg delovne sile, kar priznavajo tudi sodobni zagovorniki neoklasične teorije. Štirje načini, s katerimi sindikati zvišujejo plače svojih članov nad konkurenčno raven (Samuelson in Nordhaus 2002, 237–239), so:

- omejevanje ponudbe dela,
- zviševanje plače,
- povečevanje povpraševanja po delu,
- borba proti monopolistični moči podjetja.

Sindikati trdijo, da so ravno oni vzdignili realne mezde in koristi zaposlenim, medtem ko neoklasični liberalni kritiki trdijo, da je rezultat zviševanja plač visoka brezposelnost, saj s tem zmanjšujejo število delovnih mest. Poleg tega se pojavi inflacija in nepravilna porazdelitev virov. Različne paradigmatske razlage delovanja teh trgov otežujejo soglasno diagnozo stanja (Glažar 2006, 5).

Obdobju hitrega zmanjševanja števila delovno aktivnega prebivalstva je sledilo strukturno prilagajanje evropskim in svetovnim razmeram (Ignjatović 2002, 28). Hitre spremembe in tekmovalnost v gospodarstvu tako ustvarjajo negotovost na trgu dela. Ta trg se mora razvijati v fleksibilen – razgiban trg, ki v družbi tveganja menda ustrezneje skrbi za zaposlenost in zmanjšuje socialno izključenost posameznikov (Glažar 2006, 5)

Število brezposelnih in stopnja brezposelnosti sta med temeljnimi kazalci uspešnosti prilagajanja trga novim globalno konkurenčnim razmeram. Sloveniji za zdaj uspeva vzdrževati ravnotežje med določeno socialno varnostjo in ekonomsko učinkovitostjo. Po drugi strani nekatera strukturna protislovja vedno obstajajo, predvsem pa se povečuje potreba po ukrepih APZ za starejšo delovno silo, za dolgotrajno brezposelne in brezposelne brez ustrezne izobrazbe (Ignjatović 2002, 28).

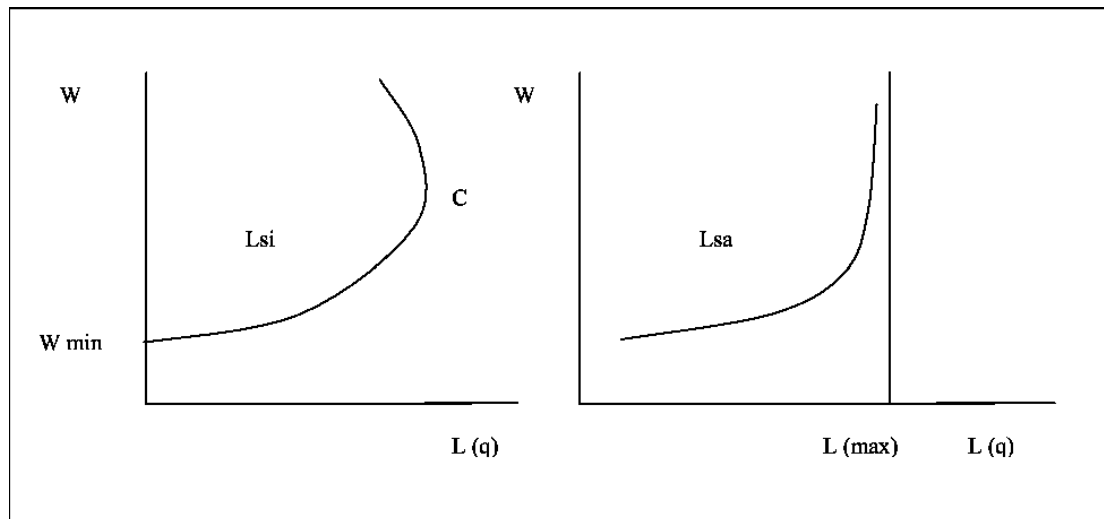
Trg delovne sile se mora na tehnološke in gospodarske spremembe hitro prilagajati. Posledica neprilagajanja je poglobitvena pomena za reguliranje in delovanje trga. Če se trg ne prilagaja potrebam gospodarstva in njegovega razvoja, se sistem vzdrževanja samoregulacije trga postopoma razgrajuje. Trg, ki je bil prej sposoben živeti sam od sebe, ne zmore slediti napredku, zato pride do tehnološke in frikcijske brezposelnosti. Ker si nobena država ne želi

visoke brezposelnosti, so ukrepi, ki nastale spremembe na trgu dela preprečujejo, nujno potrebni. Vsaka država potrebuje celovit in pregleden sistem APZ, saj se okolje teh sprememb razlikuje od države do države (Glažar 2006, 6).

3.2.1 Ponudba dela

Slika 2 – levo prikazuje individualno krivuljo ponudbe dela (L_{si}): posameznik pri višji ceni dela/višji ravni plače (W) ponudi večjo količino dela, izraženo v delovnih urah $L(q)$. Posameznik je pripravljen delati le do določenega minimalnega plačila (Lah 2005, 278). Pri povečanju plač do točke C se ponujena količina dela povečuje, ker je učinek substitucije manjši od dohodkovnega učinka. Ko plača zleze višje od te točke, prevlada učinek dohodka, zato se ponudba dela zmanjšuje (Samuelson in Nordhaus 2002, 299). Učinek substitucije prevlada, ko postane počitek pomembnejši od dela (Burda in Wyplosz 2001, 75).

Agregatno krivuljo ponudbe dela (L_{sa}) (slika 2 desno) dobimo z vodoravnim seštevanjem vseh posameznih krivulj ponudbe dela, kar predstavlja celotno ponujeno količino dela ob vsakokratni ravni realne plače. Bolj kot se posameznik odziva na višino plače, bolj položna je ponudba dela. Višja kot je plača posameznika, višja je cena prostega časa, izražena v izgubljenem možnem dohodku (Senjur 2001, 146). Agregatna ponudba/krivulja dela je veljavna za celotno gospodarstvo ne glede na individualne ponudbe dela (Lah 2005, 278).

Slika 2: Individualna in agregatna krivulja ponudbe dela

Vir: Žurej 2007, 18.

L_{sa} postane pri določeni višini mezd popolnoma neelastična, saj je količina ponudbe dela omejena z deležem aktivnega gospodarstva glede na celotno gospodarstvo (L_{max}) (Žurej 2007, 18).

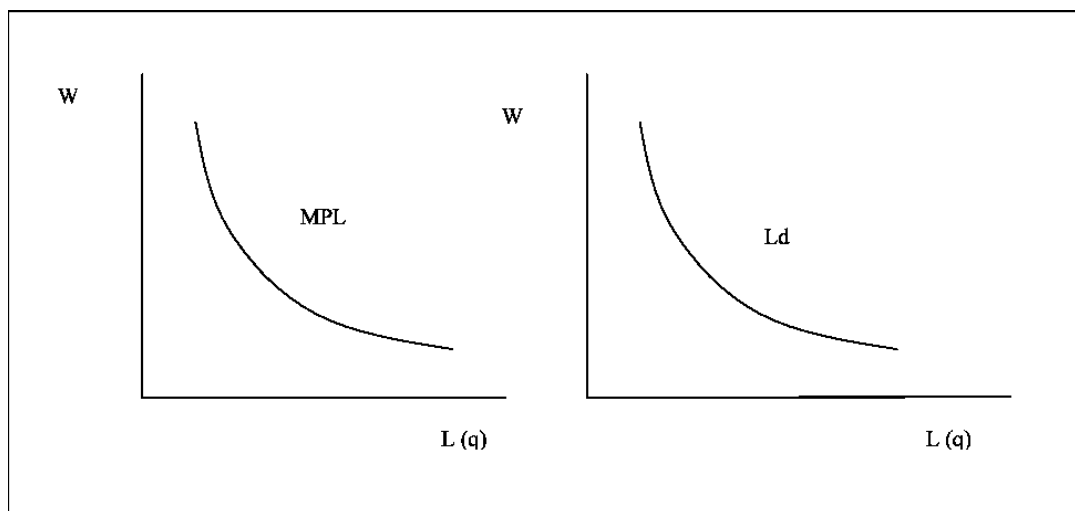
3.2.2 Povpraševanje po delu

S povečanjem inputa dela se povečuje tudi output, vendar s padajočo stopnjo. Ta dodatni output je mejna produktivnost dela (MPL) (slika 3 levo) (Burda in Wyplosz 2001, 77). Vsaka dodatna enota inputa doda vse manjšo količino outputa, kar poimenujemo zakon padajočih donosov (Samuelson in Nordhaus 2002, 299).

Vzporedna razlika med produkcijsko funkcijo in funkcijo stroškov predstavlja profit podjetja, ki ga maksimizira v točki, kjer je ta razlika največja. Povpraševanje po delavcih je vzporedno s padajočo mejno produktivnostjo dela (slika 3 desno) (Burda in Wyplosz 2001, 77).

Mejna produktivnost dela se poveča, če imajo zaposleni boljše kapitalske dobrine za delo. Mejna produktivnost bolje usposobljenih in izobraženih je višja od manj usposobljenih (Samuelson in Nordhaus 2002, 297).

Človeški kapital lahko povečuje proizvodne zmogljivosti, zato ima del izdatkov za izobraževanje investicijski značaj, kar pa je težko meriti, ker izobraževanje kot investicija nima samostojnega obstoja, temveč je utelešena v človeških bitjih (Žurej 2007, 19). Učinek izobraževanja je neoprijemljiv in ločen od delovne sile, v kateri je utelešeno. Zato je težko izmeriti samostojen prispevek izobraževanja k stopnji gospodarske rasti. Povečanje človeškega kapitala je investicija, ker pojem kapitala vsebuje zmožnost zaslužka (Senjur 2001, 150–152).

Slika 3: Funkcija mejne produktivnosti dela in funkcija povpraševanja po delu

Vir: Žurej 2007, 20.

Vsak dodaten delavec proizvede dodaten output, enak mejnemu proizvodu (MPL). Podjetje prodaja output po določeni ceni (P), nakar najame še dodatnega delavca, kar doprinese dodaten dohodek $P \cdot MPL$. Dodati delavec ustvari strošek za podjetje v višini W . Če je $P \cdot MPL$ večji kot W , podjetje ustvarja dobiček, če je $P \cdot MPL$ manjši od W , podjetje ustvarja izgubo.

Na kratek rok se proizvodnja spreminja zgolj zaradi spreminjanja variabilnega delovnega vložka, pri tem večanje zaposlenosti povečuje proizvod, vendar vsaka dodatna enota dela vse manj prispeva k povečevanju proizvodnje. Tako je odločitev o ravni količine proizvoda in količine delovnega vložka le ena odločitev. Popolno konkurenčno podjetje povečuje proizvod, dokler so mejni stroški izdelave pod mejnih dohodkom, ki je enak ceni proizvoda (Žurej 2007, 20).

Mejni strošek vsake enote proizvoda je enak mejnim stroškom dela. Mejni strošek dela je enak nominalni ali denarni plači, deljeni s številom enot proizvoda, ki je proizveden z dodatno enoto delovnega vložka. Število enot proizvoda, izdelanega z dodatno enoto delovnega vložka, imenujemo mejni proizvod dela (Senjur 2001, 148).

Krivulja mejnega proizvoda je podjetniška krivulja povpraševanja po delu, kar pomeni, da je povpraševanje po delu obratno sorazmerno odvisno od ravni realne plače. Z višanjem realne plače se niža delovni vložek, ki izraža realno plačo z mejnim proizvodom dela (Senjur 2001, 148).

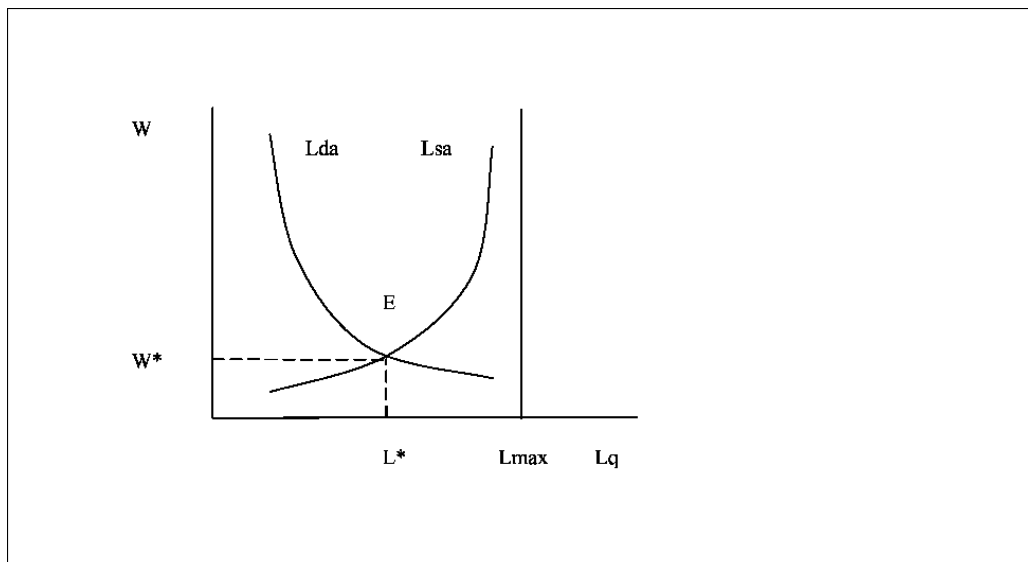
Krivuljo povpraševanja po delu določajo panožne potrebe podjetij po delu. Skladno s splošnim zakonom povpraševanja bo v primeru dražjega dela – višjih cen dela – količina povpraševanja po delu manjša, pri nižjih cenah dela pa bo povpraševanje večje, zato ima krivulja povpraševanja po delu padajočo obliko (Lah 2005, 279).

3.2.3 Ravnotežje na trgu dela

Ravnovesni pogoj na trgu dela je, da sta agregatna ponudba in povpraševanje po delu izenačeni, s čimer sta določeni ravnotežna plača in raven zaposlenosti. Ponudba in povpraševanje se sekata v točki E, kot je razvidno iz slike 4. V tem idealiziranem, neoviranem neoklasičnem tržnem modelu vsak dela natančno toliko, kolikor hoče ob določeni plači W^* v točki E (Žurej 2007, 22). Podjetja zaposlujejo ravno toliko, kot hočejo ob realni plači W^* v točki E (Senjur 2001, 151).

Ravnotežje trga dela torej nastane v točki E, kjer se ponudba izenači s povpraševanjem. Realne plače W počistijo trg do ravni L , kjer razdalja $(L_{max}-L^*)$ predstavlja prostovoljno brezposelnost (Burda in Wyplosz 2001, 78).

Združitev in točka sečišča agregatne ponudbe dela (L_{sa}) in agregatnega povpraševanja po delu (L_{da}) omogoča ugotavljanje makroekonomske tržne ravni mezde (W^*) in količino zaposlenosti (L^*) (slika 4) (Lah 2005, 280).

Slika 4: Ravnotežna raven plač in zaposlenosti

Vir: Žurej 2007, 22.

Obnašanje celotnega trga dela opisujejo trije elementi. Prvi opisuje plače, drugi število prostih delovnih mest, tretji pa je proces uskladitve nezaposlenih delavcev in prostih delovnih mest. Višina plač je determinirana skozi tržni proces med delavcem in delodajalcem. Rezultat je odvisen od sposobnosti trženja obeh strani in od zunanje možnosti vsakega. Stran z večjo tržno sposobnostjo si lahko pribori večji delež presežka, ki ga omogoča njuno sodelovanje. Zunanje možnosti so za oba, delavca in podjetje, odvisne od prihodkov obeh, kot tudi od njihovih sposobnosti lociranja alternativnih partnerjev (Žurej 2007, 22–23).

Zunanje možnosti so odvisne od neravnovesja trga dela – števila prostih delovnih mest in števila nezaposlenih delavcev. Če je število prostih delovnih mest na nezaposlenega delavca veliko, potem imajo delavci dobre zunanje možnosti in se lahko potegujejo za višje plače. Podjetja so pripravljena plačati to višjo ceno, da bi se izognila iskanju drugega delavca in ukinitvi stroška rekrutiranja novega delavca. Če pa so prosta delovna mesta relativno redka glede na brezposelne delavce, potem so zunanje možnosti delavca slabe, zato so pripravljene sprejeti nizke plače, da bi se izognili podaljševanju lastne brezposelnosti. Ko je plača nizka, vsak delavec ustvarja visoke profite in podjetja so pripravljena odpreti dodatna delovna mesta (Žurej 2007, 23).

3.2.4 Fleksibilnost trga

O stopnji fleksibilnosti trgov dela so različna mnenja. Po mnenju sociologa Becka (2008) fleksibilizacija vodi do t.i. »brazilizacije« zahodnih razvitih družb: prinaša povečanje negotovih, neformalnih in diskontinuiranih oblik zaposlovanja, ki so bile prej značilne za nerazvita gospodarstva tretjega sveta, danes pa povečujejo negotovost dela in življenja v

razvitih postindustrijskih družbah in jih tako spreminjajo v družbe negotovosti in znanja (Glažar 2006, 10).

Stališča Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD) so drugačna, saj v zadnjih letih poudarja potrebo po reformi trga dela, ki naj najde ravnovesje med fleksibilnostjo in varnostjo na trgu dela.

V literaturi najdemo številne opredelitve pojma fleksibilnosti trga dela. Standing (1986), ki se je v osemdesetih in zgodnjih devetdesetih letih preteklega stoletja intenzivno ukvarjal s fleksibilnostjo, je fleksibilnost trga dela opredelil kot hitrost in obseg prilagajanja cen spremembam ponudbe in povpraševanja, hitrost in obseg prilagajanja količin spremembam cen plač in dohodkov, hitrost in obseg prilagajanja kakovosti spremembam strukture povpraševanja po delovni sili. Klau in Mittelstadt (1986) govorita o štirih vidikih fleksibilnosti trga dela: fleksibilnosti realnih stroškov dela na narodno-gospodarski ravni, fleksibilnosti relativnih stroškov dela (razlik med dejavnostmi, podjetji in poklici), mobilnosti delovne sile in fleksibilnosti delovnega časa. Treu (1992) pa pod pojmom fleksibilnosti trga dela razume: numerično fleksibilnost, ki je izraz za odločitev delodajalcev o najemanju in odpuščanju zaposlenih, fleksibilnost delovnega časa, funkcionalno in organizacijsko fleksibilnost, ki predstavlja mobilnost zaposlenih znotraj podjetja, in fleksibilnost plačil zaposlenim (Kajzer 2005, 12).

Na strani povpraševanja kot tudi na strani ponudbe na trgu delovne sile lahko najdemo vzroke, ki spodbujajo širitev fleksibilnih oblik zaposlovanja in dela. Na strani povpraševanja želijo delodajalci povečati produktivnost, zmanjšati stroške dela in prenesti večino poslovnega tveganja na zaposlene. Fleksibilnost, hitro odzivanje na zahteve trga, predstavlja konkurenčno prednost za podjetja. Atipične oblike zaposlovanja za podjetja predstavljajo nižje stroške dela, nižje stroške prilagajanja na spremembe na strani povpraševanja po izdelkih in storitvah (Škofljanec 2002, 4).

Velik vpliv na fleksibilizacijo zaposlovanja so imele oziroma imajo tehnološke spremembe, ki posledično vplivajo na delovno silo, ki mora biti v stalni pripravljenosti na spremembe, mora biti sposobna, strokovna in zanesljiva. Ker šole tega ne zagotavljajo, velja naslednje: povečujejo se potrebe po široko usposobljenem, učljivem človeku, hkrati pa postajajo njegove sposobnosti in znanja pomembne determinante ne samo fleksibilnosti podjetja, temveč tudi zaposlitvenih priložnosti posameznika (Kohont 2001, 9).

Kot osnovni kazalec stopnje fleksibilnosti trga se pogosto jemlje oblika dela zaposlovanja, ki se razlikuje od prevladujoče najugodnejše oblike, to je zaposlitve za nedoločen čas s polnim delovnim časom. Med temi oblikami zaposlovanja pa izstopajo tri najpogostejše oblike: delo s skrajšanim delovnim časom, samozaposlitev in zaposlitev za določen čas (Ignjatovič 2002, 26).

Z oblikovanjem skupne evropske politike zaposlovanja konec leta 1997 se je poudarjanje potreb po fleksibilnosti nekoliko zmanjšalo, na trgu dela pa se vse bolj išče ravnovesje med

fleksibilnostjo in varnostjo. Uveljavil se je nov pojem oziroma »varna fleksibilnost« oz. skovanka *flexicurity*. Wilthagen in Tros (2004, 4) varno fleksibilnost opredelita kot politiko in strategijo, ki hkrati na eni strani spodbuja fleksibilnost na trgu dela, v organizaciji dela in industrijskih odnosih ter varnost zaposlitve in socialno varnost. Podajata pa tudi naslednji opredelitvi varne fleksibilnosti:

- stopnja zaposlitvene, dohodkovne varnosti, ki omogoča kariero delavcev z relativno skromno pozicijo na trgu dela, aktivnost in socialno vključenost,
- stopnja numerične, funkcionalne in plačne fleksibilnosti, ki omogoča trgu dela in posameznemu podjetju hitro in ustrezno prilagoditev spremenjenim pogojem z namenom ohranitve konkurenčnosti in produktivnosti.

Uspešno delujočo kombinacijo dinamičnega trga dela in relativno visoke socialne varnosti ima Danska, kjer obstaja učinkovita kombinacija prožnosti (velika zaposlitvena mobilnost kot posledica relativno nizke varnosti zaposlitve), socialne varnosti (radodaren sistem zavarovanja za brezposelnost) in aktivne politike trga dela (Kajzer 2005, 15).

Glede na sodobne strokovne usmeritve in utemeljitve pojma fleksibilnosti trga dela bi trenutno ureditev študentskega dela v Sloveniji vanj lahko umestili le na osnovi visoke prožnosti tako na strani delodajalcev, ki pri koriščenju študentskega dela niso zavezani zagotovitvi socialne ali delovne varnosti, kot pri delojemalcih, ki se že zaradi dobro uveljavljenega študentskega dela zelo prožno gibljejo znotraj široke ponudbe študentskih del. Študentsko delo z druge strani ne izpolnjuje niti minimalnih zahtev socialne varnosti, obenem pa ne prevzema formalne oblike zaposlovanja v urejeni aktivni politiki trga dela, saj naj bi služil le kot začasni prihodkovni korektiv.

3.3 Študentsko delo v številkah

Študentsko delo kot posebna delovna organizacijska oblika ima v Sloveniji že dolgo, več desetletno tradicijo, ki se je dobro uveljavila. Zаметki sežejo v leto 1959, ko so se pojavile prve oblike študentskega dela kot eno od področij dela socialno-ekonomske komisije pri takratni Zvezi študentov Jugoslavije, ki je delovala v okviru Univerzitetnega odbora Ljubljana. Kljub dobro uveljavljeni praksi in jasnim ter natančno določenim institucionalnim okvirom študentskega dela, kot so opisani v poglavju 2, se v Sloveniji še vedno srečujemo z izjemno malo podatki o študentskem delu, zlasti s finančnega vidika in z vidika vpliva na celotno gospodarstvo. Podatki, ki so zbrani v nadaljevanju, predstavljajo osnovo, s katero je moč opredeliti obseg študentskega dela, obenem pa izvirajo iz različnih in nepovezanih zbirk podatkov in deloma temeljijo na lastnih izračunih.

Tabela 1: Prejemki iz naslova študentskega dela v letih 2002–2009

Leto*	Število koncesionarjev	Fakturirani prihodek ŠS v evrih (konc. dajatev)**	Zasluzek dijakov in študentov v evrih**
2002	80	35.379.517	353.795.170
2003	85	37.036.949	370.369.491
2004	83	39.569.578	395.695.789
2005	76	28.595.803	285.958.034
2006	55	30.756.464	307.564.638
2007	54	37.376.056	311.467.227
2008	48	41.395.232	344.960.269
2009	47	36.464.195	303.868.292

* Med letoma 2002 in 2006 so študentski servisi na podlagi starega Zakona o zavarovanju za primer brezposelnosti obračunavali koncesijske dajatve v višini 10 odstotkov od neto prejemkov študentov in dijakov. Z uveljavitvijo Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o dodatni koncesijski dajatvi od prejemkov, izplačanih za občasna in začasna dela dijakov in študentov (Ur. l. RS, št. 79/2006), se je od leta 2007 dalje koncesijska dajatev povišala na 12 odstotkov (dodatna koncesijska dajatev v višini 2 odstotkov ostaja), in sicer zaradi spremembe načina odmerjanja dvoidstotne koncesijske dajatev, ki se namenja gradnji in prenovi študentskih bivalnih zmogljivosti ter sofinanciranju razširitve in posodobitve prostorskih pogojev in tehnološke opremljenosti univerz.

** Podatki pred letom 2007 so preračunani iz tolarjev v evre po srednjem tečaju Banke Slovenije za vsako posamezno leto. Podatki od leta 2002 do vključno leta 2009 so prikazani na osnovi stalnih cen, preračunani na podlagi indeksa rasti cen življenjskih potrebščin za vsako leto posebej, kot bazno leto je izbrano leto 2009.

Vir: MDDSZ 2009.

Prvi značilen podatek iz zgornje tabele je število koncesionarjev, ŠS, ki posredujejo delo študentom in dijakom, ki se je med leti 2002 in 2009 znižalo z 80 na 47. Padeč je moč pripisati ureditvi položaja ŠS, ki je z leti postala vse bolj rigorozna, in tudi združitvi ali prevzemu več manjših študentskih servisov, ki so se preoblikovali v večje. Zasluzki dijakov in študentov so rasli med leti 2002 in 2004, ko so s 353.795.170 evrov narasli na 395.695.789 evrov in dosegli vrh. Leta 2005 je sledil nagel padec, zasluzki dijakov in študentov iz naslova študentskega dela so namreč znesli le 285.958.034 evrov, negativno spremembo pa gre pripisati zlasti spremenjeni davčni zakonodaji. ZDoh-2 je namreč na novo uredil davčni vidik študentskega dela, ki je po davčni reformi dosegel nižji prag neobdavčljivosti. Študentsko delo je doseglo približno nominalno raven iz leta 2004 šele leta 2008, ko so študenti in dijaki zaslužili 344.960.269 evrov. Ponoven padec v letu 2009, ko so izplačila študentom in dijakom padla na 303.868.292 evrov, gre pripisati predvsem gospodarski krizi, ki je omejila potrebe delodajalcev po delovni sili študentov in dijakov.

Tabela 2: Izdane napotnice za študentsko delo v letih 2002–2009

Leto	Št. izdanih napotnic dijakom	Št. izdanih napotnic študentom	Skupaj
2003	462.778	759.994	1.222.772
2004	503.053	944.941	1.447.994
2005	266.148	832.366	1.098.514
2006	344.149	906.927	1.251.076
2007	382.055	722.577	1.104.632
2008	404.921	776.115	1.181.036
2009	389.075	718.206	1.107.281

Vir: MDDSZ 2010.

V zgornji tabeli 2 lahko opazimo, da je skupno število izdanih napotnic za študentsko delo skozi leta dokaj konstantno. Do večjega padca je prišlo leta 2005, ko je bilo število izdanih napotnic 1.098.514, leto prej pa kar 1.447.994. Podatek se ujema z upadom študentskih zaslužkov iz tabele 1, ki je predvsem posledica spremenjene davčne zakonodaje, kot že opisano zgoraj.

Konkretnjšo umestitev študentskega dela v celotno gospodarstvo lahko opazimo v tabeli 3, kjer je denarni obseg dela študentov in dijakov primerjan s celotno bruto maso izplačanih plač v Republiki Sloveniji od leta 2002 do leta 2009. Bruto maso plač (drugi stolpec) sestavljajo bruto plače in socialni prispevki delodajalcev. Zaslužki dijakov in študentov v tretjem stolpcu so obremenjeni z vsemi stroški, ki v okviru študentskega dela bremenijo delodajalca in so obenem celoten bruto strošek študentskega dela. Za obdobje 2002–2006, so zaslužkih iz tabele 1 pomnoženi s faktorjem 1,144, ki je sestavljen iz 10 odstotkov koncesijske dajatve, 2 odstotkov dodatne koncesijske dajatve in davka na dodano vrednost na skupni znesek koncesijske dajatve ($10\% + 2\% = 12\% + 20\% \text{ DDV} = 14,4\%$ ali faktor 1,144). Za naslednja leta je faktor spremenjen na 1,168 zaradi uveljavitve Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o dodatni koncesijski dajatvi od prejemkov, izplačanih za občasna in začasna dela študentov in dijakov (ZDKDPŠ-A), ki je od leta 2007 povišal koncesijsko dajatev na 12 odstotkov ($12\% + 2\% = 14\% + 20\% \text{ DDV} = 16,8\%$ ali faktor 1,168).

Izračunani podatki v zadnjem stolpcu kažejo, da je vrednostno razmerje študentskega dela v celotni masi izplačanih plač v Republiki Sloveniji relativno majhno, približno dwoodstotno. Tudi tukaj je opazen padec iz leta 2004 v leto 2005, zaradi že opisanih razlogov.

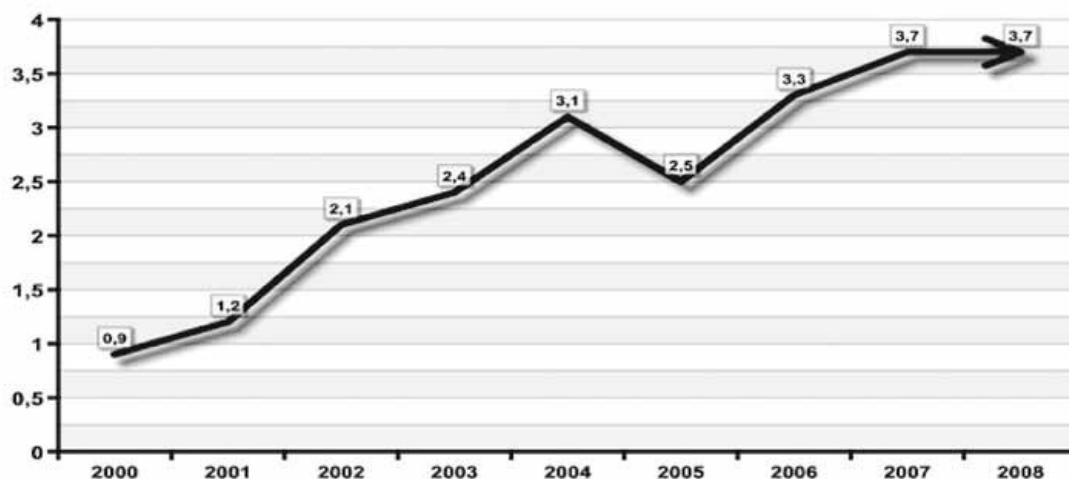
Tabela 3: Bruto masa plač in obrutena izplačila študentom in dijakom v letih 2002–2009

Leto	Bruto masa plač v RS (bruto plače in prispevki delodajalcev) v evrih*	Obruteni zaslužki študentov in dijakov v evrih*	Razmerje bruto zaslužkov študentov in dijakov in bruto mase plač v RS (v %)
2002	15.647.333.410	404.741.675	2,59
2003	15.634.647.342	423.702.698	2,71
2004	16.038.698.214	452.675.982	2,82
2005	16.531.150.394	327.135.991	1,98
2006	17.205.228.221	351.853.946	2,05
2007	17.889.774.136	363.793.721	2,03
2008	19.294.154.000	402.913.594	2,09
2009	18.786.000.000	354.918.165	1,89

* Podatki pred letom 2007 so preračunani iz tolarjev v evre po srednjem tečaju Banke Slovenije za vsako posamezno leto. Podatki od leta 2002 do vključno leta 2009 so prikazani na osnovi stalnih cen, preračunani na podlagi indeksa rasti cen življenjskih potrebščin za vsako leto posebej, kot bazno leto je izbrano leto 2009.

Vir: Statistični urad RS 2010a.

Podatki na sliki 5 prikazujejo še primerjavo med osebami, ki opravljajo delo na podlagi napotnic, in med delovno aktivno populacijo v Sloveniji. Graf označuje realno rast študentskega dela, ki je leta 2002 predstavljal 2,1 odstotka delovno aktivne populacije, leta 2008 pa že 3,7 odstotka. Tudi na tej sliki je viden značilen padec študentskega dela iz leta 2005, ki ga je narekovala spremenjena davčna zakonodaja.

Slika 5: Delež študentskega dela med delovno aktivno populacijo v Sloveniji v obdobju 2000–2008

Vir: Ignjatović in Trbanc 2009, 44.

Na podlagi podatkov iz tabele 3 in slike 5 lahko sklepamo, da študentsko delo po vrednosti in količini opravljenega dela predstavlja približno 3 odstotke celotnega trga dela v Sloveniji.

Upoštevati je treba tudi dejstvo, da so primerjani zaslužki v zgornji tabeli povsem drugače obdavčeni; študentsko delo je namreč bistveno manj obdavčeno od rednega dela. Do podobnih rezultatov pridejo tudi Šušteršič, Nastav in Kosi (2010, 6), ki so agregatne ure dela prek ŠS preračunali v število polnih zaposlitev. Tak izračun je smiseln, saj iz podatkov o izdanih študentskih napotnicah (glej tabelo 2) ni mogoče ugotoviti, koliko študentov oz. dijakov dejansko opravlja študentsko delo, saj so lahko posamezni študenti ali dijaki prejemniki več napotnic. Ocenjeno število študentov v polni zaposlitvi je po teh izračunih v letu 2006 znašalo 30.293, v letu 2007 30.231, v letu 2008 35.582 in leta 2009 28.833. Podatek se približno ujema z že ugotovljenimi rezultati in pomeni približno 3 odstotke delovno aktivnega prebivalstva.

3.4 Ekonomski vidiki obdavčitve dohodka v primerjavi z obdavčitvijo študentskega dela

Študentsko delo ima v osnovi dvojno funkcijo, saj združuje možnost dodatnega zaslužka za študente in je kot tako do neke mere socialni korektiv, po drugi strani pa predstavlja specifično obliko dela, kjer lahko študentje že med študijem pridobijo določene delovne izkušnje in kompetence. Študentom naj bi ta način olajšal vstop v organiziran trg dela po končanem študiju.

Glede na obseg in razširjenost študentskega dela v študentski populaciji, ki letno izkoristi več kot milijon študentskih napotnic, pa se dve izhodiščni funkciji študentskega dela razblinita. Študentsko delo namreč v večini primerov izgublja funkcijo začasnosti in vse bolj prevzema elemente rednega delovnega razmerja, kot so stalnost, delo pod nadzorom in navodilih delodajalca in redno plačilo. Opozoriti je treba na dejstvo, da je študentsko delo manj obdavčeno od rednega dela, zato lahko v primeru, ko študenti, ki izpolnjuje predpostavke delovnega razmerja, delo redno opravljajo, govorimo o anomaliji na organiziranem trgu dela ali o nelojalni konkurenci študentskih delavcev.

Delodajalci imajo namreč bistveno manj obveznosti do študentov, saj jim ni zagotovljena skoraj nobena oblika socialne ali pravne varnosti, zato tudi pogosto posegajo prav po tej obliki dela.

V nadaljevanju so prikazani primerjalni izračuni študentskega dela in drugih oblik dela.

Pogodba o zaposlitvi (določen in nedoločen čas)

S pogodbo o zaposlitvi se sklene delovno razmerje. Pravice in obveznosti na podlagi opravljanja dela v delovnem razmerju in vključitev v socialno zavarovanje na podlagi delovnega razmerja se začnejo uresničevati z dnem nastopa dela, dogovorjenim v pogodbi o zaposlitvi. Delodajalec je dolžan delavca prijaviti v obvezno pokojninsko, invalidsko in

zdravstveno zavarovanje ter zavarovanje za primer brezposelnosti v skladu s posebnimi predpisi in mu izročiti fotokopijo prijave v 15 dneh od nastopa dela.

Tabela 4: Mesečna dohodninska lestvica za odmero dohodnine za leto 2010

Osnova za dohodnino v evrih	Dohodnina v evrih
Od 0 do 627,42	16 %
od 627,42 do 1.254,83	100,39 + 27 % za znesek nad 627,42
nad 1.254,83	269,79 + 41 % za znesek nad 1.254,83

Višina splošne olajšave je odvisna od celotnih dohodkov v letu; ti so različno obdavčeni glede na višino, kot je razvidno iz tabele 5.

Tabela 5: Višina skupne splošne olajšave je odvisna od višine skupnega dohodka v letu 2010

Skupni letni dohodek v evrih	Splošna olajšava v evrih	Mesečni bruto dohodek iz delovnega razmerja v evrih	Splošna in dodatna mesečna olajšava v evrih
do 10.200,00	6.120,00	do 850,00	510,00
od 10.200,00 do 11.800,00	4.147,67	od 850 do 983,33	345,64
nad 11.800,00	3.100,17	nad 983,33	258,35

Primer višine bruto plače in neto plače

Izračun iz spodnje tabele (tabela 6) temelji na minimalni bruto plači, ki od marca 2010 na podlagi Zakona o minimalni plači (ZMinP) znaša 734,15 evrov.

Tabela 6: Strošek delodajalca pri izplačilu minimalne plače

Zap. št.	Obračun bruto plače	Znesek v evrih
1.	bruto plača	734,15
2.	splošna olajšava	510,00
3.	prispevki za socialno varstvo skupaj 22,1 %	162,25
4. (1-2-3)	osnova za dohodnino	61,90
5.	16 % akontacija dohodnine	9,90
6. (1-3-5)	neto plača	562,00
7.	prispevki na bruto plačo 16,1 %	118,20
8. (1+7)	strošek za delodajalca	852,35

Izračun iz tabele 6 pokaže, da znaša strošek delodajalca za izplačilo zakonsko določene minimalne plače v višini 510 evrov kar 852,35 evrov, kar ne vključuje stroškov nadomestila za prevoz na delo in malice, ki jih je delodajalec prav tako dolžan povrniti zaposlenim.

Študentsko delo

Med dohodke iz drugega pogodbenega razmerja štejemo tudi dohodke dijaka ali študenta za opravljeno začasno in občasno delo na podlagi napotnice ŠS oz. koncesionarja. Če posamezni dohodek dijaka ali študenta za opravljeno delo ne presega 400 evrov, se akontacija dohodnine ne izračuna in tudi ne plača. V primeru, da dohodek dijaka ali študenta na posamezni napotnici presega ta znesek, se obračuna akontacija dohodnine v višini 25 odstotkov (minus 10 odstotkov olajšave za normirane stroške, kar neto znese 22,5 odstotka). Tak znesek akontacije dohodnine se obračuna tudi, kadar študent ali dijak ne izpolnjuje pogojev za posebno osebno olajšavo.

Tabela 7: Dohodninska obdavčitev študenta za delo prek pooblaščen organizacije, za posamezne dohodke do in nad 400 evrov

Zap.št.	Obračun študentske napotnice	Vrednost v evrih	Vrednost v evrih
1.	vrednost na napotnici	400	600
2.	10 % normirani stroški	40	60
3. (1-2)	osnova za dohodnino	360	540
4.	25 % akontacija dohodnine (nad 400 evrov)	0	135
5. (1-4)	izplačilo študentu	400	465
6.	pavšalni prispevek za zdravstveno zavarovanje	4,34*	4,34*

* Prispevek morajo plačevati vse pravne in fizične osebe, pri katerih študenti ali dijaki opravljajo delo. Prispevek se plačuje mesečno od vsake realizirane napotnice.

Če primerjamo obračun dohodnine pri dohodku iz rednega delovnega razmerja, kjer zaposleni prejme minimalno plačo in se mu obračuna dohodnina v višini 16 odstotkov (glej tabelo 4), se študentu, ki dobi enak znesek, obračuna 25 odstotkov. V praksi se le redko zgodi, da bi koristnik študentske napotnice sproti odmerjal dohodninsko dajatev, saj je že uveljavljena splošna praksa drobljenja zneskov, višjih od 400 evrov, na več posameznih napotnic. Gre za očitno izogibanje plačilu dohodnine in kršitev veljavne zakonodaje, pravega nadzora nad tem razširjenim fenomenom pa trenutno ni.

V tem primeru torej študent plača več dohodnine kot zaposlena oseba. Poudariti pa je treba, da taka dohodninska obdavčitev velja za posamezna izplačila, ki presegajo 400 evrov, poleg tega pa lahko študent, ki izpolnjuje vse predpisane pogoje, uveljavlja tako splošno olajšavo v višini 3.100,17 evra kot posebno osebno olajšavo za študente in dijake v višini 3.100,17 evra ter dodatno splošno olajšavo za zavezance s skupnimi dohodki do 8.694,22 evra v višini 2.094,99 evra. Skupno možnih dohodninskih olajšav za študente je kar 8.295,33 evra, kar pomeni, da lahko študent ali dijak v najboljšem primeru na leto opravi približno 9.000 evrov neobdavčenega dela preko študentske napotnice. Dodatno splošno olajšavo lahko študent uveljavlja le, če ga ni nihče prijavil kot vzdrževanega družinskega člana.

Študent, ki dela preko študentske napotnice, je torej cenejša delovna sila, saj delodajalec zanj plačuje manjše prispevke za zdravstveno ter pokojninsko zavarovanje. Zaposlen delavec pa je v tej prednosti, da mu teče delovna doba, študentu pa ne, kar je povsem drugače urejeno v nekaterih državah EU, kjer je tudi študentom, ki opravljajo študentsko delo, priznana ta pravica.

Primerjava skupnih bremen, ki jih ima delodajalec pri redno zaposleni osebi ali osebi, ki opravlja delo preko študentske napotnice, pokaže bistvene razlike pri posamezni obdavčitvi. Delodajalec mora za izplačilo zakonske minimalne neto plače v višini 562 evrov odšteti 852,35 evrov, kar pomeni, da na neto izplačano plačo doda približno 66 odstotkov. Pri izplačilu enakega zneska na podlagi študentske napotnice se delodajalec in študent lahko povsem izogneta obračunu akontacije dohodnine v višini 25 odstotkov, saj se znesek razdeli na več napotnic, ki tako dohodninsko niso obdavčene. Delodajalčeva obveznost pri izplačilu na podlagi študentske napotnice je 16,8 odstotkov (koncesijska dajatev in DDV, kot opisano v poglavju 3.3) in 4,34 evra od realizirane napotnice kot prispevek za zavarovanje za primer poškodbe pri delu in poklicne bolezni. Razlika je očitna in opravičuje pogosto poseganje delodajalcev po študentskem delu in razširjeno uporabo študentske napotnice med študenti.

4 UČINKI OBSTOJEČE UREDITVE NA ZAPOSLOVANJE MLADIH

Težko bi trdili, da trenutno veljavna ureditev študentskega dela odločujoče vpliva na zaposlovanje mladih. Prehod mladih iz šolanja na trg delovne sile je ena najboljčutljivejših točk njihovega poklicnega in osebnega razvoja. Vstop mladih na trg delovne sile (trajanje brezposelnosti in/ali vrsta njihove prve zaposlitve) tudi precej določa njihov prihodnji položaj na njem. Prehod iz izobraževanja v zaposlitev je lahko popolnoma prepuščen iznajdljivosti posameznika ali pa je urejen in organiziran tako, da mladim olajša vstop na trg delovne sile. Pri tem lahko različni dejavniki opredelijo načine lažjega prehajanja mladih v zaposlitev in s tem vplivajo na njihov položaj na trgu delovne sile (Trbanc in Verša 2002, 356).

Trbanc in Verša (2002, 356) naštevata tri že tradicionalno razvite načine načrtovanega prehoda iz izobraževanja v zaposlitev v Sloveniji, med njimi pa ni študentskega dela. Gre za štipendiranje, pripravništvo in vajeništvo. Kljub temu, da lahko študenti ali dijaki več let opravljajo dela preko študentskih napotnic, je po končanem izobraževanju prav pomanjkanje formalnih delovnih izkušenj ena od temeljnih oteževalnih zaposlitvenih okoliščin.

Mladinski trg delovne sile predstavlja tisti segment trga, ki je najbolj in najhitreje izpostavljen različnim nihanjem in kjer so pritiski po prožnosti in prilagodljivosti največji (Trbanc 2005, 161).

Kljub izkušnjam, ki si jih mladi naberejo pri opravljanju občasnih del, pa ostaja dejanski prehod po končanem šolanju v zaposlitev pogosto problematičen predvsem zaradi strukturnih lastnosti trga delovne sile oziroma zaradi mehanizmov njegovega delovanja (velik pritok mladih iskalcev zaposlitve v določenih obdobjih, struktura delovnih mest na lokalnih in regionalnih trgih, obseg netipičnih oblik zaposlitev, relativna zaprtost oziroma odprtost zaposlovanja v določenih obdobjih, odnos delodajalcev do zaposlovanja mladih in podobno) (Trbanc in Verša 2002, 338).

Pojem brezposelnost se označuje družbeno in individualno stanje. Brezposelnost v družbi kaže, da v državi v določenem obdobju vsi prebivalci v aktivni dobi, ki so zmožni za delo in iščejo zaposlitev, nimajo možnosti za zaposlitev. Individualno stanje brezposelnosti doleti osebo, ki ni zaposlena v delovnem razmerju ali ne opravlja samostojno pridobitne dejavnosti kot samozaposlena oseba ter je zmožna za delo in išče zaposlitev (Bubnov Škoberne 1997, 15). Na raven brezposelnosti v določeni državi vplivajo zunanji in notranji dejavniki ter objektivne in subjektivne okoliščine. Posamezni dejavniki, ki vplivajo na nastanek in trajanje brezposelnosti, vplivajo na določanje pravic in obveznosti brezposelnih oseb in na oblikovanje dolžnosti države pri preprečevanju brezposelnosti in varstva brezposelnih oseb med trajanjem brezposelnosti (Bubnov Škoberne 1997, 15).

Če je ponudba dela večja od povpraševanja po njem, ostaja na trgu presežek delovne sile, ki nima možnosti, da bi svoje znanje, sposobnosti in spretnosti uporabila v delovnem procesu in si z lastnim delom izboljšala svoj gmotni položaj.

Na položaj mladih na trgu delovne sile (predvsem na pojave, kot so hitrost prehodov iz izobraževanja v zaposlitev, vrsta zaposlitev in zaposlitvenih pogodb, pogostost in trajanje brezposelnosti) vplivajo številni dejavniki, katerih učinki se med sabo prepletajo. Med splošne sodijo predvsem gospodarska gibanja, ki vplivajo na večje ali manjše povpraševanje po delovni sili in na hitrejšo ali počasnejšo absorpcijo mladih v zaposlitve, gospodarske situacije na lokalnih in regionalnih trgih delovne sile in tudi demografska situacija (Ignjatovič in Trbanc 2009, 40).

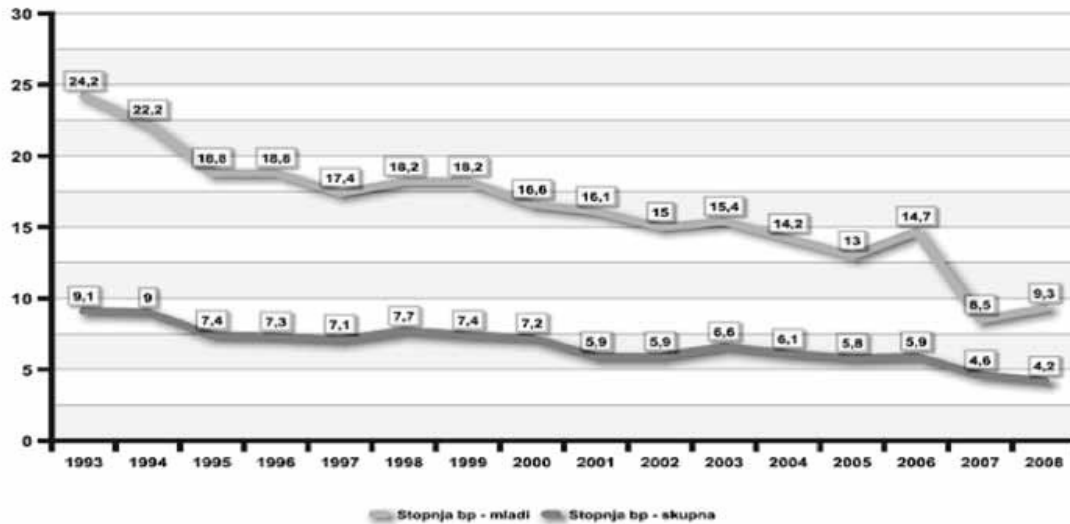
Z brezposelnostjo se pri posamezniku pojavljajo naslednje težave (Belčič 1993, 379):

- zmanjšanje lastne aktivnosti,
- izguba zaupanja in samospoštovanja,
- poslabšanje osebnih in družbenih stikov,
- večja izolacija in občutek manjvrednosti,
- osebne in družinske težave,
- pomanjkanje denarja,
- pomanjkanje dostopa do informacij.

Brezposelnost je tudi ekonomski problem, saj prizadene tudi celotno družbo. Posledice so odvisne od vrste in trajanja brezposelnosti, družbenega položaja družine posameznika, osebnostnih značilnosti.

Stopnje brezposelnosti mladih, ki so pomemben kazalec trga delovne sile, kažejo na izboljšanje splošnega položaja mlade populacije na trgu delovne sile v obdobju 2004–2008 (slika 6). Zaradi visoke gospodarske rasti in večjega povpraševanja po delovni sili na eni strani ter večjega deleža mlade populacije, ki nadaljuje šolanje na terciarni ravni, na drugi strani, se je število iskalcev zaposlitve, starih od 15 do 24 let, zmanjšalo oziroma se je premaknilo v višje starostne skupine (Ignjatovič in Trbanc 2009, 45).

Mladinska brezposelnost v EU je standardno dva- do trikrat višja od splošne stopnje brezposelnosti. Kljub temu pa so med državami velike razlike (od 5,3-odstotne stopnje mladinske brezposelnosti na Nizozemskem do skoraj petkrat višje stopnje mladinske brezposelnosti v Španiji, ki je dosegla 24,6 odstotkov leta 2008), ki so posledica različnih dejavnikov, od demografskih (obseg kohort mlade populacije) in socialnih (pomen izobraževanja, želje mladih, prestiž in drugo) do ekonomskih trendov (rast bruto domačega proizvoda, število prostih delovnih mest), splošnega urejanja delovanja podsistemov izobraževanja in trga delovne sile (uravnavanje ponudbe in povpraševanja, delovanje APZ) ter prehodov med njima (Ignjatovič in Trbanc 2009, 46).

Slika 6: Skupna in mladinska anketna stopnja brezposelnosti v Sloveniji v obdobju 1993–2008

Vir: Ignjatović in Trbanc 2009, 46.

V vseh državah EU so prav mladi tista kategorija delovne sile, ki jo najbolj prizadeva zmanjšanje ponudbe klasičnih (tipičnih) oblik zaposlitev in povečevanje ponudbe netipičnih oblik zaposlitve za določen čas (Trbanc in Verša 2002, 350).

Zaradi ugotovljenih pomanjkljivosti v ureditvi študentskega dela, ki bi jih bilo treba prenoviti, je Študentska organizacija Slovenije (ŠOS) izpostavila več dejavnikov, ki otežujejo položaj študentov na trgu delovne sile; ti so (ŠOS 2010, 71):

- prekomerno delo študentov, ki opravljajo študentsko delo, primerljivo z rednim delovnim razmerjem;
- oviran vstop na trg dela zaradi podaljševanja študija, fiktivnih vpisov, alternativnih vpisov (vpisi posameznikov, ki niso bili sprejeti na želeni program in se v želji po pridobitvi statusa študenta za neko prehodno obdobje vpišejo na drug program, ki ga ne nameravajo zaključiti, in čakajo na možnost vpisa ali prepisa na želeni program);
- zloraba instituta študentskega dela (posojanje študentskih napotnic osebam, ki nimajo statusa študenta ali dijaka);
- delo na sistemiziranih delovnih mestih, ki po definiciji sodijo med redna delovna mesta.

Trendi mladinske brezposelnosti in iskalcev prvih zaposlitev so v Sloveniji ugodni in na ravni EU. Kljub temu je mogoče opaziti nekaj posebnosti in negativnih učinkov študentskega dela. Študentsko delo je le redko priznано kot formalna oblika delovne izkušnje, kljub temu da ga študentje pogosto opravljajo kot nadomestilo sistemiziranim delovnim mestom, saj je za delodajalce taka oblika zaposlovanja ugodnejša, nadzor nad morebitnimi zlorabami pa je nepopoln. Veliko povpraševanje po delavcih, ki bi delali preko študentske napotnice, lahko povzroči tudi fiktivne vpise in podaljšanje študija zaradi možnosti opravljanja študentskega

dela. Šušteršič, Nastav in Kosi (2010, 39) so na podlagi regresijske analize ugotovili, da študentsko delo statistično značilno in kvantitativno nezanemarljivo vpliva na stopnjo brezposelnih mladih do 30 let in še zlasti nekvalificiranih mladih. Regresijska analiza (prav tam) ni potrdila hipoteze, da študenti s trga dela izrivajo mlade diplomante, saj študenti pretežno opravljajo manj zahtevna dela.

5 REZULTATI RAZISKAVE O ŠTUDENTSKEM DELU, INTERPRETACIJA IN PRIMERJAVA Z RAZISKAVO EVROŠTUDENT

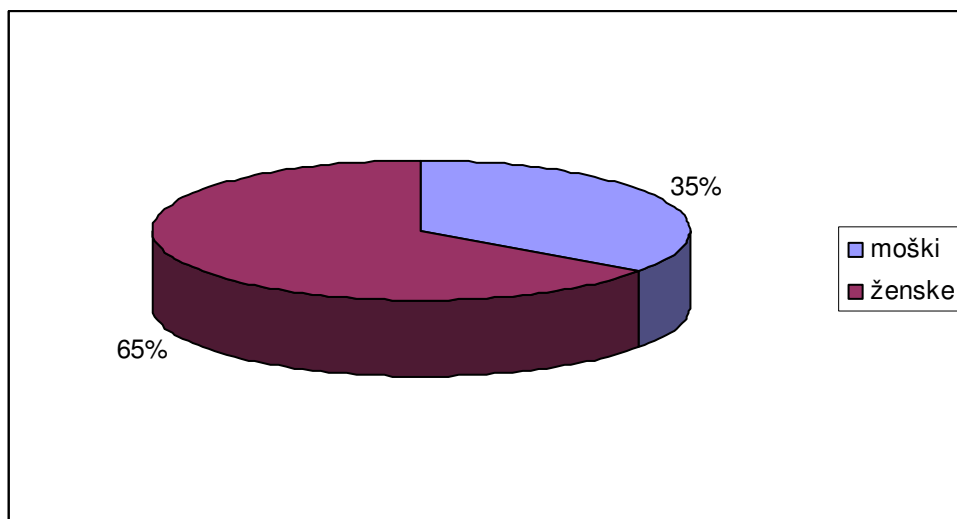
Raziskava Euroštudent SI 2007 (MVZT 2007) temelji na skupnem evropskem projektu Eurostudent III *Set of Core Question* (HIS 2008) in je ena ključnih raziskav o ekonomskem, socialnem bivalnem položaju in mobilnosti študentov v Sloveniji. Projekt je organiziralo in vodilo MVZT. Osrednji pomen raziskave je ugotoviti primerljivost z 22 državami, ki so sodelovale pri pripravi. V tem poglavju je predstavljen empirični vidik pogleda slovenskih študentov na študentsko delo, s tem namenom je bilo tudi opravljeno anketiranje. Anketna raziskava je bila opravljena s pomočjo raziskave Euroštudent SI 2007, s katero so primerjani pridobljeni rezultati. V novembru 2010 je MVZT objavilo najnovejše rezultate raziskave o ekonomskem, socialnem in bivalnem položaju in mobilnosti študentov v Sloveniji (MVZT 2010), zato so pridobljeni podatki ponekod primerjani tudi s temi izsledki.

5.1 Predstavitev anketnega vprašalnika ter vzorca anketiranih

Anketni vprašalnik na temo študentskega dela je sestavljen samostojno. Vprašanja v njem so bila zaprtega tipa, kar pomeni, da so se anketirani študenti odločali med že ponujenimi odgovori. Tak način anketiranja je enostavnejši za anketiranca ter tudi za obdelavo kasnejših podatkov. Pri petem vprašanju (slika 14) so anketiranci ocenjevali trditve v zvezi s ponudbo študentskega dela preko ŠS. To vprašanje je bilo ocenjeno po Likertovi lestvici z ocenami od 1 do 5 ter obdelano s statistično metodo aritmetične sredine.

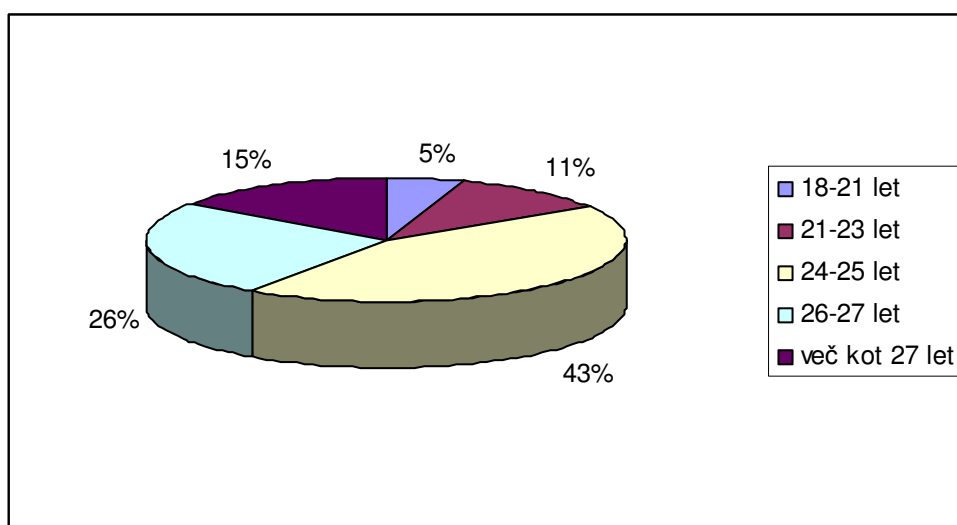
Pri sestavljanju anketnega vprašalnika je bila uporabljena raziskava Euroštudent SI 2007 (MVZT 2007), in sicer z namenom pridobivanja primerljivih rezultatov. Anketna vprašanja samostojne ankete, ki so prikazana v poglavju 5.1, so ponekod primerjana z rezultati raziskave Euroštudent, kar je podrobneje označeno v besedilu. Anketni vprašalniki so bili razdeljeni med 100 študenti v dveh slovenskih univerzitetnih središčih – Univerzi na Primorskem in Univerzi v Ljubljani. Anketni vprašalniki so bili razdeljeni med aprilom in majem leta 2010, in sicer med 100 študenti z metodo naključnega vzorčenja. Pravilno izpolnjenih in vrnjenih anketnih vprašalnikov je bilo 74, med temi 48 žensk in 26 moških, kar predstavlja vzorec anketiranih študentov. Cilj raziskave je bil anketirati samo tiste študente, ki opravljajo delo preko ŠS, saj so se vprašanja nanašala izključno na to temo, zato je bil tudi anketni vprašalnik razdeljen samo med študenti, ki so vsaj občasno opravljali dela preko študentske napotnice.

V začetku so predstavljene demografske značilnosti vzorca anketiranih oseb.

Slika 7: Struktura anketiranih študentov po spolu

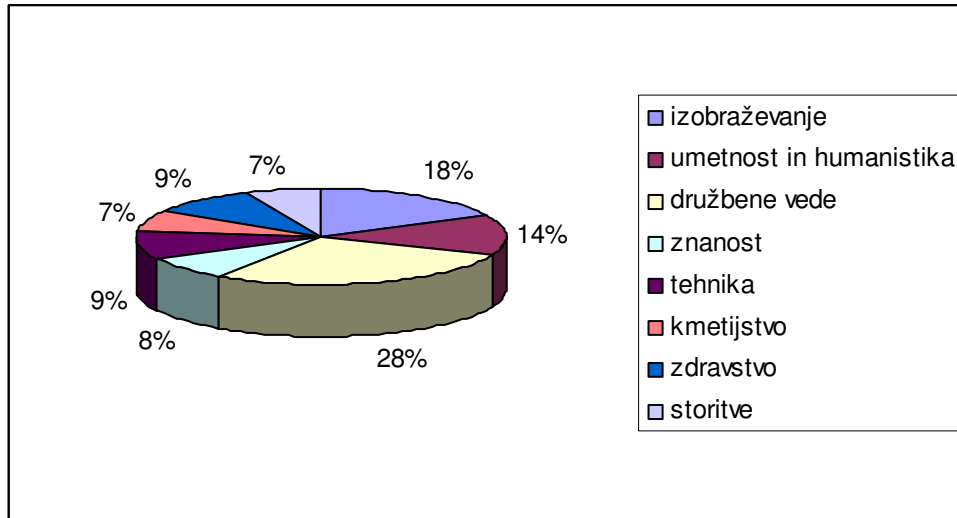
V anketi je sodelovalo 26 moških, kar predstavlja 35 odstotni delež vzorca, ter 65 odstotkov žensk oziroma 48. Ta podatek pripisujemo možnosti, da ženske raje sodelujejo pri anketah in raziskavah. Poleg tega je bil anketni vprašalnik razdeljen po slovenskih fakultetah, SURS pa ugotavlja, da je v terciarno izobraževanje v študijskem letu 2009/2010 bilo vpisanih 58 odstotkov žensk in 42 odstotkov moških (SURS 2010b).

Slika 8: Struktura anketiranih študentov glede na starost

Starost anketiranih študentov, ki so se odločili za sodelovanje v anketi, je bila različna. Največ anketiranih je starih od 24–25 let, najmanj pa od 18–21 let. Druga starostna skupina, ki je prevladala v odgovorih na anketni vprašalnik, je bila tista med 26–27 let. Kar 15 odstotkov študentov, ki so odgovarjali na anketni vprašalnik, sodi v starostno skupino nad 27 let. Na podlagi teh podatkov lahko sklepamo, da so študenti mlajših starostnih skupin tudi manj vključeni v proces študentskega dela. Pridobljeni rezultat je mogoče primerjati z raziskavo

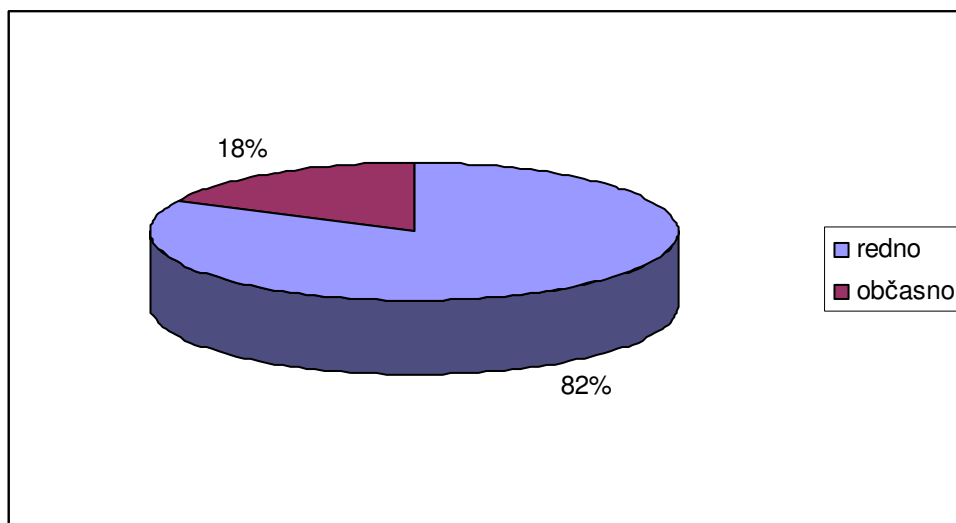
Evroštudent 2007 (MVZT 2007, 48), kjer je ugotovljeno, da mlajši študenti, stari do 21 let, delajo manj – med 18 in 21 ur tedensko. V starostni skupini med 25 do 28 let pa je delovna obremenitev blizu 70 odstotkov rednega fonda delovnih ur, medtem ko je kategorija študentov nad 28 let že praktično polno zaposlena, še ugotavlja raziskava (MVZT 2007, 48).

Slika 9: Struktura anketiranih študentov glede na smer študija

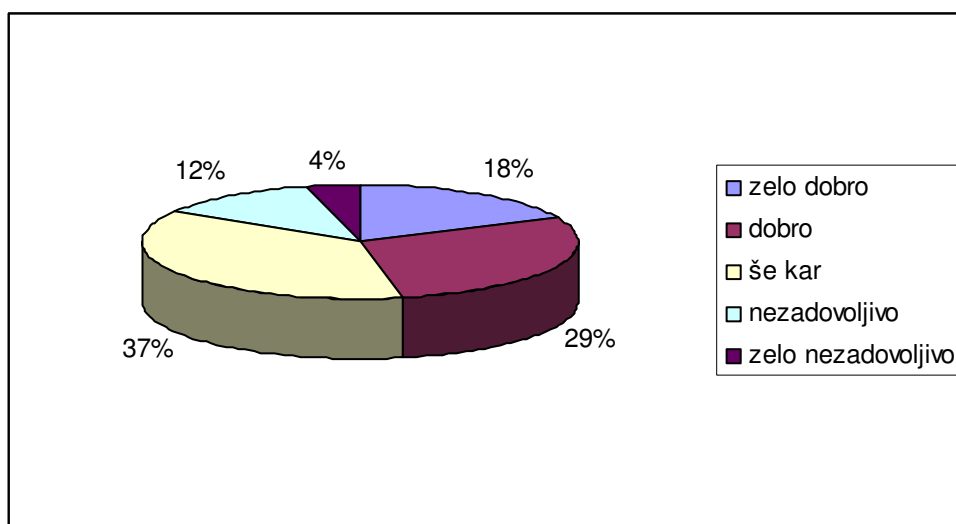
V anketiranju so zajeti študentje različnih smeri študija, saj ni bila povsem natančno opredeljena smer oz. fakulteta, na kateri je bilo anketiranje izvedeno. Na anketni vprašalnik so se najbolj številčno odzvali študenti študijskih smeri družbenih in poslovnih ved ter prava (UP Fakulteta za management, UL Fakulteta za družbene vede, UL Ekonomska fakulteta, UL Pravna fakulteta), umetnosti in humanistike ter izobraževanja (UP Pedagoška fakulteta, UP Fakulteta za humanistične študije, UL Filozofska fakulteta, UL Pedagoška fakulteta), ki predstavljajo tudi najbolj obiskovane študijske programe.

5.2 Rezultati in interpretacija

Slika 10: Pogostost opravljanja dela preko ŠS

82 odstotkov anketiranih študentov je odgovorilo, da redno opravlja delo preko ŠS. Ta podatek priča o razširjenosti in pogostosti študentskega dela. Študentsko delo za veliko študentov predstavlja osnovni način preživetja, zaradi dostopnosti pa je v veliko primerih dodaten vir zaslužka. Raziskava Evroštudent SI (MVZT 2007, 45) navaja, da delež študentov, ki v času študija opravljajo tudi plačano delo, znaša 65 odstotkov. V raziskavi Evroštudent SI 2010 (MVZT 2010) je delež študentov, ki v času študija opravljajo tudi plačano delo, 67-odstoten, torej je v zadnjih letih zmerno naraslo.

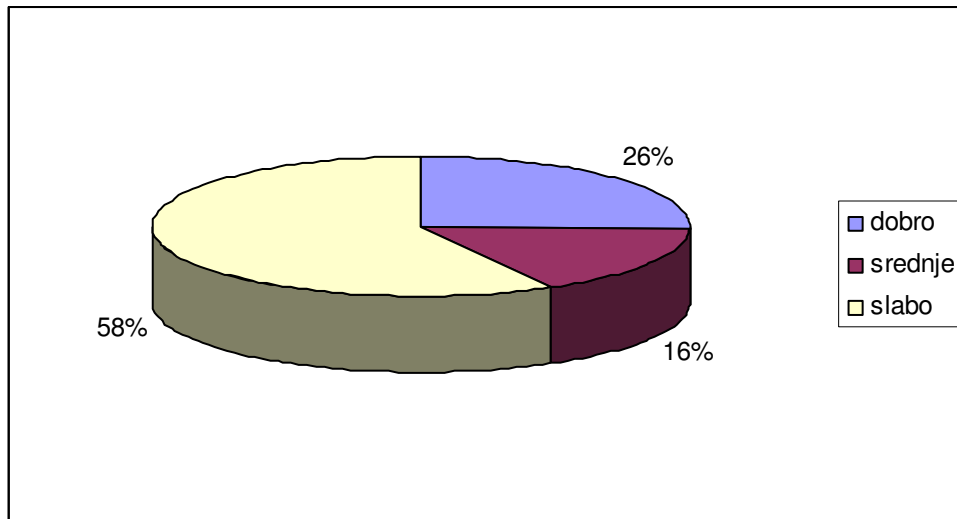

Slika 11: Zadovoljstvo študentov z življenjskimi razmerami

Vir: MVZT 2007, 39.

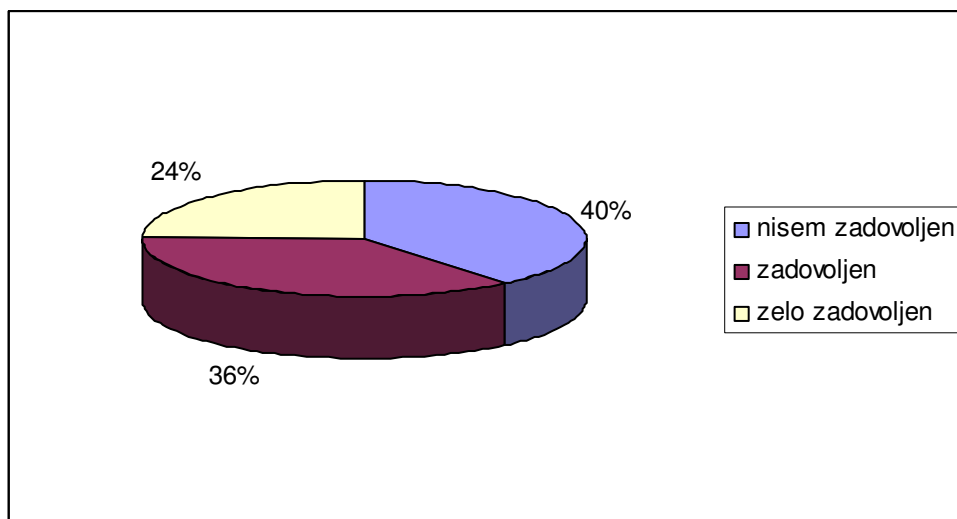
V raziskavi Evroštudent (MVZT 2007) so študente vprašali, kako so zadovoljni s svojimi razmerami za življenje in delo. Ocena se je gibala v razponu od »zelo dobro« do »zelo slabo«.

Splošna ocena se močno nagiba na pozitivno stran. Podatek je spodbuden glede na to, da je na podlagi podatkov iz slike 1 razvidno, da število štipendiranih dijakov in študentov v deležu vseh vpisanih študentov in dijakov v zadnjih letih strmo pada in le malo študentov prejema socialne transferje. Poleg tega je bilo v lastni raziskavi pri anketnem vprašanju o razlogih za študentsko delo iz slike 18, ugotovljeno, da kar 70 odstotkom anketiranih študentov študentsko predstavlja edini vir zaslužka.

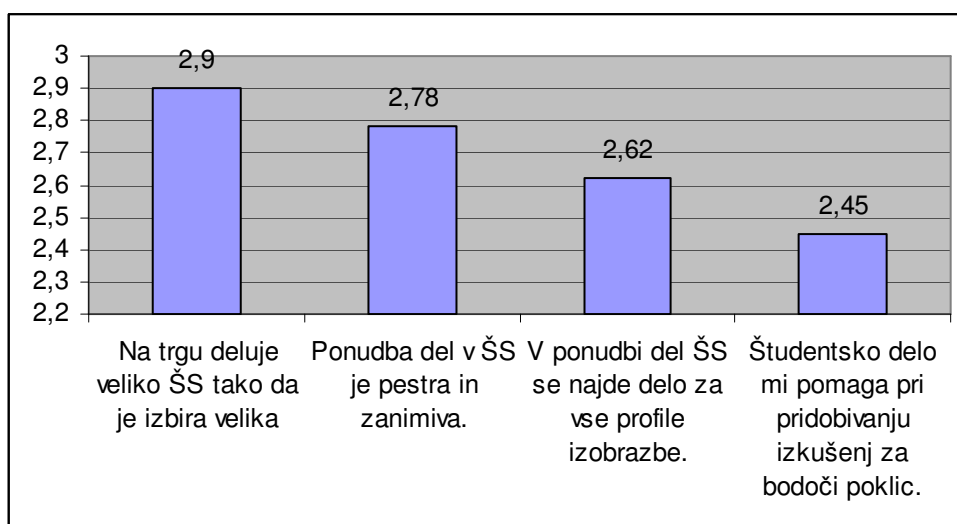
Slika 12: Ocena plačila študentskega dela

Več kot polovica (natančno 58 odstotkov) anketiranih meni, da je študentsko delo slabo plačano, in le 26 odstotkov, da je dobro plačano. Nezadovoljstvo z višino plačila študentskega dela je moč povezati s tem, da delodajalci posežejo po študentski delovni sili večinoma pri manj zahtevnih delovnih mestih, ki so že po svoji naravi manj plačana. Delo preko ŠS je različno plačano in odvisno od vrste dela. Na podlagi javno objavljenih pregledov najbolj pogostih študentskih in dijaških del (ŠS 2010) lahko ocenimo, da so intelektualna dela dobro plača, fizična pa ne. Urne postavke se v povprečju gibljejo od spodnje meje 3,50 evrov za delo v proizvodnji, skladišču ali tiskarni in dosežejo 8 ali več evrov za strokovno zahtevna dela, kot so prevajanje ali sestavljanje računalnikov.

Slika 13: Zadovoljstvo s študentskim delom

Kar 40 odstotkov anketiranih študentov je na anketno vprašanje o zadovoljstvu s študentskim delom odgovorilo, da niso zadovoljnih s študentskim delom, ki ga trenutno opravljajo, 24 odstotkov je zelo zadovoljnih ter 36 odstotkov srednje zadovoljnih. Na zadovoljstvo posameznikov vplivajo tudi pričakovanja, ki so jih imeli glede samega dela. Za nekatere je obremenitev z delom ob študiju velika, zato tudi niso zadovoljni. Kot že ugotovljeno, veliko študentov poseže po študentskem delu zaradi zagotavljanja eksistence, saj jim predstavlja edini vir zaslužka, tudi temu lahko pripišemo splošno nezadovoljstvo nad ponudbo študentskega dela, saj so študenti pogosto prisiljeni sprejeti vsakršno delo, ker so od teh prihodkov življenjsko odvisni.

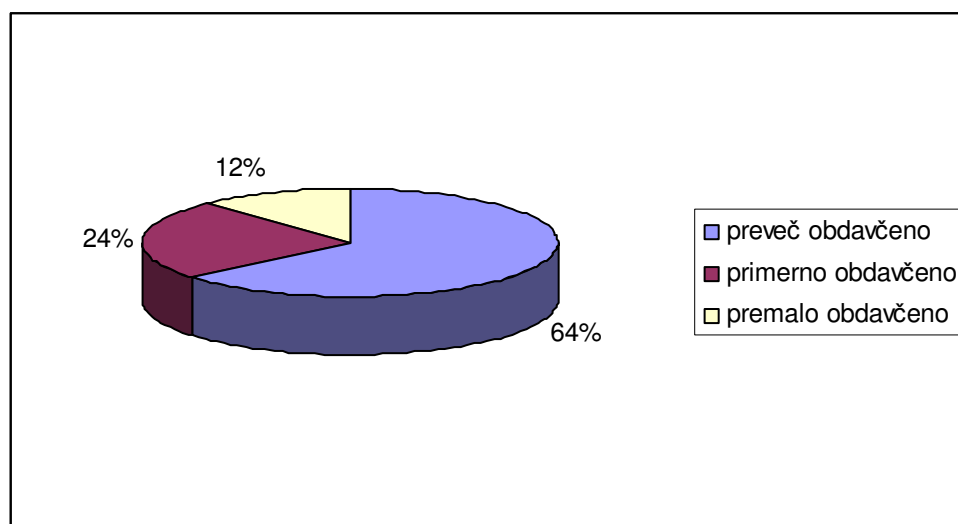

Slika 14: Ocena ponudbe ŠS

Vprašanje zadovoljstva s ponudbo študentskega dela je razširjeno z vprašanjem o ponudbi del pri študentskih servisih. Če primerjamo ocene posameznih trditev, vidimo, da so vrednosti

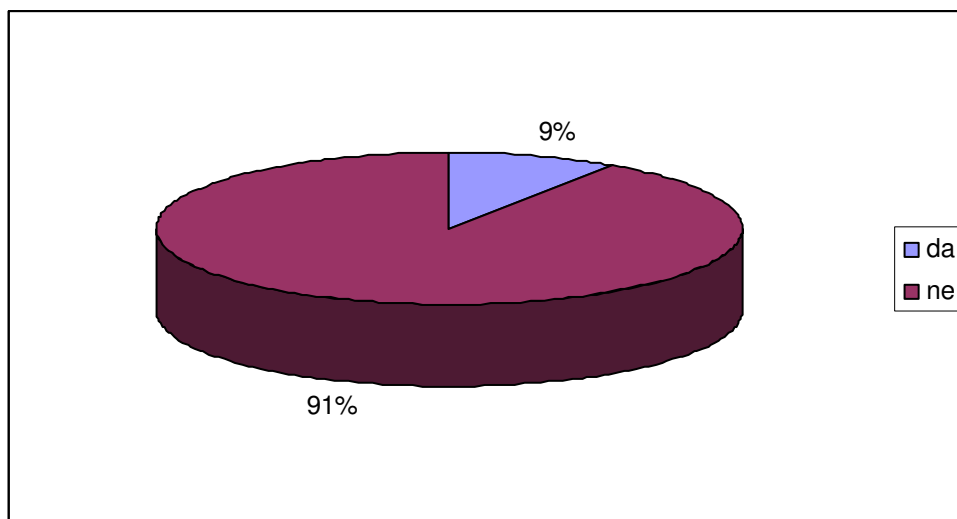
skoraj povsod enake in se gibljejo v srednjih vrednostih, kar kaže na neko zmerno zadovoljstvo s ponudbo ŠS. Najmanjšo vrednost ima trditev, da študentom njihovo delo pomaga pri pridobivanju izkušenj za bodoči poklic. Tako oceno je moč povezati tudi z ostalimi ugotovitvami v nalogi, iz katerih izhaja, da je študentsko delo bistveno preseгло enega od svojih osnovnih namenov, pridobitev delovnih izkušenj in dodatnih kompetenc. Konstantno večanje prožnosti delovnih mest prizadene v veliki meri ravno študente, ki so zelo fleksibilna delovna sila in zelo redko opravljajo delo, ki ga bodo nadaljevali tudi kasneje v življenju. Kljub visokemu deležu študentov, ki niso zadovoljni s ponudbo študentskega dela (slika 13), se jih večina strinja, da je ponudba del velika in raznolika. Ta trditev je v anketnem vprašanju dobila najvišjo oceno 2,9.

Rezultate lastne mnenjske ankete je moč primerjati z raziskavo Evroštudent SI 2007 (MVZT 2007, 47), v kateri je bilo ugotovljeno, da le 30 odstotkov študentov, ki delajo, opravlja dela s področja, ki je zelo ali vsaj pretežno povezano s študijem, medtem ko pri 44 odstotkih študentov ne moremo govoriti o nikakršni povezavi dela s poklicem ali strokovnim področjem, za katerega se izobražujejo.

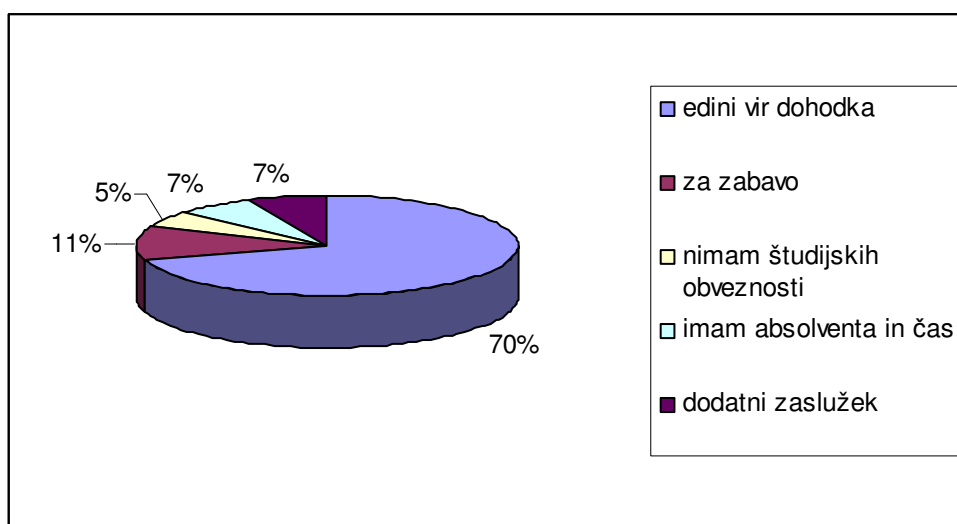
Slika 15: Ocena obdavčitve študentskega dela

Ne glede na ugotovitve, da študentsko delo ve bolj izgublja svoj začasen ali sezonski značaj in se v veliko pogledih enači z rednim delom, anketirani študenti s 64 odstotki ocenjujejo, da je tako delo preveč obdavčeno. Slaba četrtnina ali 24 odstotkov jih meni, da je primerno obdavčeno, le 12 odstotkov pa jih meni, da je študentsko delo premalo obdavčeno.

Slika 16: Upravičenost obdavčitve študentskega dela

Strošek delodajalca pri izplačilu na podlagi študentske napotnice je 16,8 odstoten, torej približno tretjino v primerjavi z izplačilom na podlagi redne zaposlitve. Študentsko delo je dohodninsko obdavčeno s 25 odstotno davčno stopnjo, dohodek do 400 evrov pa ni obdavčen, tako da imajo študentje možnost, da se obdavčitvi izognejo s tem, da si pridobijo več študentskih napotnic in morebitni višji znesek razdelijo na več manjših. Velika večina študentov, kar 91 odstotkov (slika 16), je v anketni na to vprašanje odgovorila, da meni, da obdavčitev študentskega dela ni upravičena. To je verjetno tudi eden od razlogov, da je praksa delitve dohodkov nad 400 evri na več napotnic zelo pogosta, nadzora nad tem fenomenom pa praktično ni, zato se študentje izogibajo sprotnemu odmerjanju dohodnine.

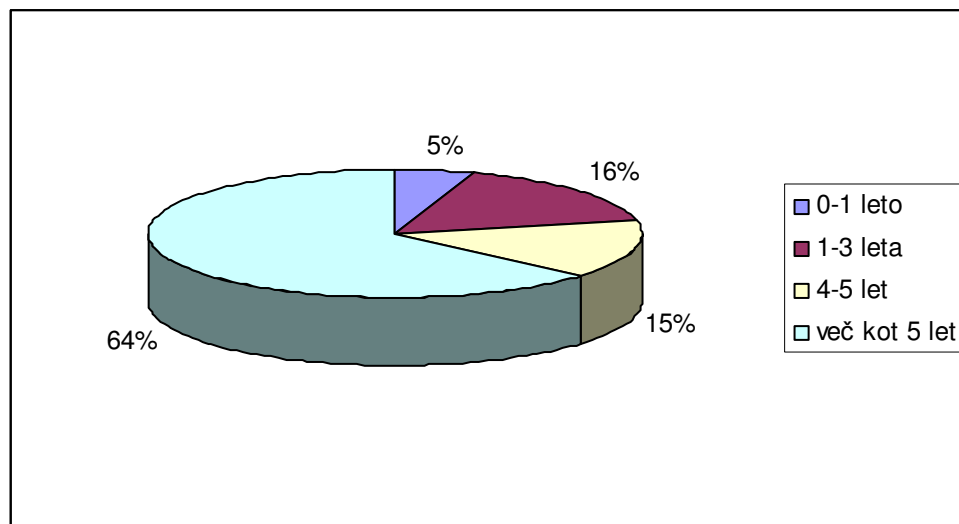

Slika 17: Odločitev za študentsko delo

70 odstotkov anketiranih študentov je pri anketnem vprašanju o odločitvi za študentsko delo, odgovorilo, da so se odločili za delo preko ŠS zato, ker jim to predstavlja edini vir dohodka v

času študija. 11 odstotkov anketiranih študentov je odgovorilo, da si s študentskim delom pridobivajo sredstva za zabavo, 7 odstotkom študentsko delo predstavlja dodatni vir zaslužka, 5 odstotkov jih je odgovorilo, da opravljajo študentsko delo, ker nimajo študijskih obveznosti, preostalih 7 odstotkov pa zato, ker koristijo absolventskega staž in imajo čas za opravljanje študentskih del.

Podatek iz lastne ankete je moč primerjati z raziskavo Evrostudent SI 2007 (MVZT 2007, 34), v kateri je bilo ugotovljeno, da je vseh prejemnikov pomoči iz javnih sredstev le 31 odstotkov. Kot je že predstavljeno v poglavju 3.1, med najbolj pogoste socialne transferje uvrščamo štipendije in posojila. Delež prejemnikov državne pomoči je sorazmerno majhen, kar ob pomanjkanju drugih denarnih virov veliko študentov prisili k opravljanju študentskih del zaradi eksistenčnih razlogov.

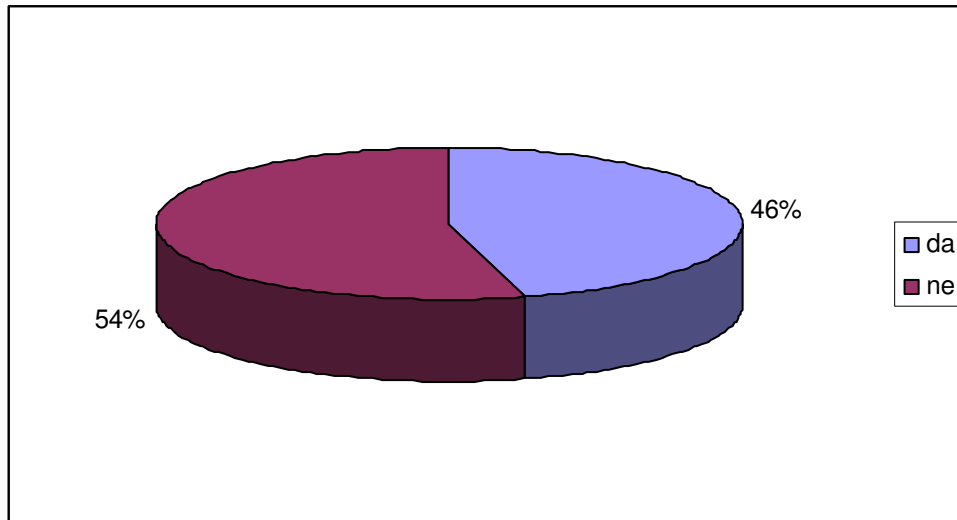
Slika 18: Trajanje dela preko ŠS

Največ anketiranih v lastni anketi, kar 64 odstotkov, je na anketno vprašanje o trajanju opravljanja študentskih del odgovorilo, da opravlja študentsko delo že več kot pet let, kar nakazuje na to, da so s tovrstnim delom začeli že v srednji šoli in da študirajo za obdobja, ki so daljša od predvidenih s posameznimi študijskimi programi.

Pridobljene rezultate iz lastne ankete je moč primerjati z raziskavo Evrostudent SI 2007 (MVZT 2007, 8), kjer je bilo ugotovljeno, da je delež študentov s predhodnimi izkušnjami iz rednega dela in poklicnega usposabljanja med 18 in 21 odstotki, delež študentov z izkušnjami iz dela preko ŠS, avtorskega ali pogodbenega dela pa v razponu od 32 do 34 odstotkov.

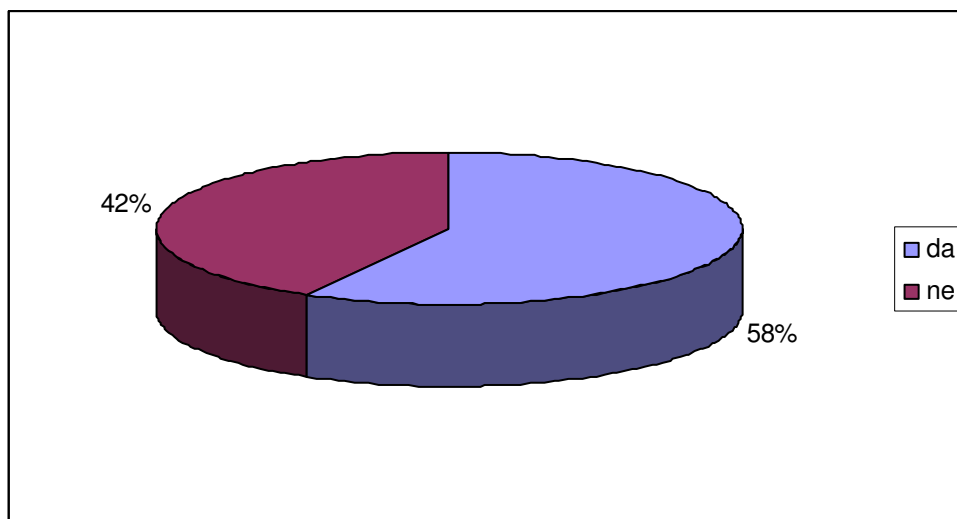
Zanimiva je tudi ugotovitev raziskave Evrostudent SI 2007 (MVZT 2007, 44), da mlajši študentje delajo manj, med 18 in 21 ur tedensko. Študentje, stari od 25 do 28 let, delajo s 70 odstotno obremenitvijo, starejši pa so že skorajda polno zaposleni. Ocena študentov glede svoje delovne obremenitve (MVZT 2007, 46) pokaže, da so študentje, ki ocenjujejo svoja

študijska in delovna bremena kot slaba ali nesprejemljiva, povprečno tedensko obremenjeni 58 ur. V populaciji študentov, ki delajo, znaša njihov delež 26 odstotkov. Največ (51 odstotkov) je takšnih, ki se jim zdi obremenitev še sprejemljiva, na teden pa jim študij in delo vzameta 53 ur. Zelo zadovoljnih je s svojo obremenitvijo 23 odstotkov študentov, ki študiju in delu namenijo 41 ur tedensko, še ugotavlja raziskava.

Slika 19: Opravljanje študijskih obveznosti v roku

Večina, 54 odstotkov anketiranih študentov v lastni anketi, je na vprašanje glede opravljanja študijskih obveznosti v roku odgovorila, da svojih študijskih obveznosti ne opravlja v roku, 46 odstotkov pa jih. Pri iskanju ugotovitve o tem, ali je podaljšanje časa opravljanja študijskih obveznosti odvisno od študentskega dela, je bilo študentom postavljeno naslednje anketno vprašanje.

Slika 20: Podaljšanje študija zaradi študentskega dela

Več kot polovica (58 odstotkov) anketiranih študentov je odgovorila, da se jim zaradi opravljanja študentskega dela podaljša čas študija. Raziskava Evrostudent SI 2007 (MVZT 2007, 12) ugotavlja, da je skupno povprečno trajanje študija na prvostopenjskih študijskih programih 6,9 let. Glede na izsledke opravljene ankete lahko ugotovimo, da je v neki meri podaljšano trajanje študija tudi posledica opravljanja študentskega dela, ki določene kategorije študentov (starejši) obremenjuje s polnim delovnim časom.

Šušteršič, Nastav in Kosi (2010, 33) ugotavljajo, da je prehodnost študentov med tistimi, ki delajo preko ŠS, nižja kot v celotni populaciji študentov, delež ponavljavcev pa je višji. Študentje, ki so uspešno prešli v višji letnik, v tekočem letu delajo manj ur kot tisti, ki letnik ponavljajo. Te ugotovitve kažejo, da med delom prek ŠS in študijsko uspešnostjo (v smislu rednega prehajanja v višji letnik) obstaja negativna povezava. Vendar pa je regresijska analiza pokazala, da je negativen vpliv povečanja obsega dela na verjetnost prehoda v višji letnik majhen in statistično šibko značilen.

6 PRIHODNOST ŠTUDENTSKEGA DELA V PRIMEŽU REFORM

Študentsko delo je eno izmed osrednjih reformnih področij v okviru delovne politike in zakonodaje. V zadnjih desetletjih je bila ureditev študentskega dela deležna le manjših popravkov, na primer leta 2004 s spremembo zakona o dohodnini, ki je spremenil prag obdavčitve študentskega dela (več v poglavju 3.3). Ta sprememba je povzročila občuten padec obsega študentskega dela v letu 2005, kaj hitro pa so se trendi naraščanja ponovili, zlasti zaradi spretnejšega prilagajanja novim predpisom.

Državni zbor RS je na seji 26. oktobra 2010 sprejel Zakon o malem delu (ZMD), ki podrobneje ureja občasne oblike dela, ki jih ni mogoče urediti v Zakonu o delovnih razmerjih in se opravljajo preko napotnice (doslej le študentsko delo). Študentska organizacija Slovenije je napovedala nasprotovanje in začela predreferendumske aktivnosti, da bi se zoperstavila uveljavitvi zakona. Če bi zakon prestal tudi referendum, bi se začel uporabljati šele s 1. januarjem 2012.

ZMD določa pogoje za opravljanje malega dela, način posredovanja malega dela, pogoje in način pridobitve dovoljenja za posredovanje malega dela, dohodek in obveznosti delodajalcev, ustanovitev proračunskega sklada, dajatve in prispevke za socialno varnost, način poročanja, vodenje evidenc, spremljanje izvajanja in nadzor.

Z morebitno uveljavitvijo ZMD bi se področje posredovanja študentskih del bistveno spremenilo. ZMD celotno sfero dosedanjega študentskega dela prenaša v posebno obliko pogodbenega razmerja med delodajalcem in upravičencem do dela, ki ima lahko tudi elemente delovnega razmerja. Novosti, ki jih prinaša ZMD, so opisane v nadaljevanju.

Širitev področja upravičencev do malega dela

Koncept malega dela praktično ni primerljiv s študentskim delom. V celoti prevzema krog dosedanjih upravičencev do študentskega dela, torej dijakov in študentov, ki so izpolnjevali zahtevane pogoje, vendar je namenjen bistveno širšemu krogu upravičencev. Do malega dela bodo, poleg dijakov in študentov, upravičene še brezposelne osebe, upokojenci, prosilci za azil, osebe, ki niso upokojene in niso prijavljene pri Zavodu kot brezposelne osebe, niso zaposlene, niso samozaposlene, nimajo statusa kmeta, in osebe, ki niso edini družbenik zasebne družbe ali edini ustanovitelj zavoda.

Omejitve malega dela

Študentsko delo je zavezano določenim dajatvam in plačilu dohodnine, vendar ni bilo omejeno po obsegu. Koristnik študentske napotnice je dohodninski zavezanec in nad določenim pragom zaslužka tudi dohodninsko obremenjen. ZMD določa, da lahko

upravičenec malo delo opravlja v obsegu največ 60 ur v koledarskem mesecu, neizkoriščenih ur pa ni mogoče prenašati v naslednji koledarski mesec. Študenti ali dijaki lahko malo delo opravljajo tudi več kot 60 ur na mesec, vendar v posameznem koledarskem letu ne več kot 720 ur. Omejitev malega dela je tudi vrednostna, saj zakon predpisuje najmanjšo bruto urno postavko v višini 4 evrov, bruto dohodek pa v seštevku v koledarskem letu ne sme presežati 6.000 evrov. Omejitve veljajo tudi za delodajalce, saj želi zakonodajalec s tem ukrepom omejiti substitucijski učinek redno zaposlenih delavcev s takimi, ki opravljajo malo delo. Omejitve za opravljanje malega dela pri delodajalcu v posameznem koledarskem mesecu so:

- pri delodajalcu, ki nima zaposlenega nobenega delavca ali ima zaposlenega le enega delavca, se lahko opravi 180 ur malega dela; pri delodajalcu, ki zaposluje več kot enega do vključno deset delavcev, se lahko opravi 360 ur malega dela;
- pri delodajalcu, ki zaposluje več kot deset do vključno 30 delavcev, se lahko opravi 720 ur malega dela;
- pri delodajalcu, ki zaposluje več kot 30 do vključno 50 delavcev, se lahko opravi 1.080 ur malega dela;
- pri delodajalcu, ki zaposluje več kot 50 delavcev do vključno 100 delavcev, se lahko opravi 1.440 ur malega dela;
- pri delodajalcu, ki zaposluje več kot 100 delavcev, se lahko opravi 2.880 ur malega dela.

Izjemoma lahko ministrstvo, pristojno za delo, delodajalcu, ki zaposluje več kot 1.250 delavcev, določi večje število ur malega dela, vendar ne več kot 5.760 ur v koledarskem mesecu.

Organizacije, ki bodo posredovale malo delo

ŠS bodo lahko opravljali dejavnost posredovanja malega dela, vendar se bodo morali preoblikovati. ZMD namreč ne predvideva posebnosti pri posredovanju študentskih del, temveč določa, da bodo lahko dejavnost posredovanja malega dela opravljale pooblaščen organizacije za posredovanje malega dela, ki pridobijo dovoljenje ministrstva, ki je pristojno za področje dela. Posredovanje obsega strokovne, administrativne in organizacijske naloge, opravljene s ciljem, da upravičenec pri delodajalcu na podlagi napotnice opravi malo delo. Zakonska posebnost, ki ureja delo posredovalnih agencij, je nepridobitnost, organizacija, ki opravlja posredovanje malega dela, mora to dejavnost opravljati nepridobitno. Presežek prihodkov nad odhodki bi se namenjal predvsem dejavnosti posredovanja malega dela.

Obveznost plačila prispevkov

V obstoječi ureditvi je delodajalec pri izplačilu zneska na posamezni napotnici obremenjen z dajatvami v višini skupno 16,8 odstotkov (koncesijska dajatev, DDV) in s pavšalnim prispevkom za zdravstveno zavarovanje v višini 4,34 evra. ZMD prinaša korenito

spremembo, saj določa obveznost plačila prispevkov za socialno varnost. Upravičenec do malega dela je tudi zavezanec za plačilo prispevka za primer starosti, invalidnosti in smrti, in sicer po stopnji 9,01 odstotkov, in 5,96 odstotkov za plačilo prispevka za bolezen in poškodbo izven dela oziroma za poškodbo pri delu in poklicno bolezen, v odvisnosti od predhodnega zavarovalnega statusa upravičenca. Delodajalec je zavezanec za plačilo prispevka za poškodbo pri delu in poklicno poškodbo po stopnji 0,53 odstotkov. Skupna obremenitev iz naslova zavarovanj je torej 15,5 odstotna. Novost, ki jo za študente prinaša plačilo prispevkov za socialno varnost, je predvsem priznanje zavarovalne dobe za pridobitev pravic iz obveznega pokojninskega in invalidskega zavarovanja, torej bo malo delo formalna delovna izkušnja, ki se bo štela v delovno dobo.

Dajatev iz malega dela

Koncesijska dajatev študentskega dela je z davkom na dodano vrednost skupno 16,8 odstotna. Dajatev iz malega dela je, v veliki meri podobno kot pri koncesijski dajatvi, namenjena za (so)financiranje štipendij, izgradnjo in vzdrževanje študentskih bivalnih zmogljivosti, (so)financiranje razširitve in posodobitve prostorskih pogojev in tehnološke opremljenosti univerz, za odplačilo posojil za izgradnjo in vzdrževanje študentskih bivalnih zmogljivosti in odplačilo posojil, najetih za razširitev in posodobitev prostorskih pogojev in tehnološke opremljenosti univerz, za priznane stroške organizacij, za delovanje ŠOS, za izvajanje projektov, namenjenih študentom in upokojemcem, za izvajanje APZ, za zagotavljanje sredstev rizičnega sklada ter za podporo evidentiranja, spremljanja in nadzora nad izvajanjem malega dela. Višina dajatve iz malega dela je 14 odstotkov od plačila za opravljeno malo delo, zavezanec za plačilo dajatve pa je delodajalec.

Delitev dajatev iz malega dela

Ena bistvenih sprememb, ki jih prinaša ZMD v primerjavi z dosedanjo ureditvijo študentskega dela, je delitev koncesijske dajatve oziroma dajatve iz malega dela. Skupna dajatev ostaja primerljivo enaka – 14 odstotkov, delitev pobranih sredstev pa se precej razlikuje. Organizacije, ki bodo posredovale malo delo, bodo lahko zadržale le 2 odstotka iz naslova stroškov delovanja, študentskim servisom se po trenutni ureditvi priznavajo 4 odstotki. 10 odstotkov se nameni v proračunski sklad v pristojnosti ministrstva za delo, ki sredstva porabi v skladu z vsakoletnim načrtom porabe, kot sledi: 5 odstotna dajatev se nameni Javnemu skladu za razvoj kadrov in štipendije za financiranje štipendij (prej 3 odstotki); enoodstotna dajatev se nameni za kritje stroškov podpornih struktur; 4 odstotna dajatev se preko javnih razpisov namenja ločeno po ciljnih skupinah, sorazmerno z deleži pobranih dajatev iz malega dela študentov in dijakov, upokojemcev in drugih brezposelnih in neaktivnih oseb, projektom, namenjenim študentom in upokojemcem ter financiranju ukrepov APZ. Med glavnimi novostmi je postopno zmanjšanje sredstev, ki se neposredno namenijo

ŠOS, ki bo iz sedanjih 4,5 odstotka od leta 2013 prejela le še 2 odstotka. Za delo pristojno ministrstvo bo po novi ureditvi ta izpad nadomestilo s prej opisanimi 4 odstotki ustvarjenih dajatev. Primerjava trenutno veljavne delitve koncesijske dajatve in delitve na podlagi ZMD je podrobneje prikazana v spodnji tabeli 8.

Tabela 8: Primerjava trenutnega sistema s predlogom ZMD

	Trenutna delitev dajatve	Delitev dajatve po ZMD
Sklad RKŠ	3,0 %	5,0 %
Študentski domovi	2,0 %	2,0 %
Stroški koncesionarjev	4,5 %	2,0 %
Sredstva za kritje stroškov podpornih struktur	0,0 %	1 %
Projekti, namenjeni študentom in upokojujencem, ter financiranje ukrepov APZ – delitev po ciljnih skupinah	0,0 %	4,0 %
Sofinanciranje delovanja ŠOS	4,5 %	2 % od malega dela študentov in dijakov;* sredstva vključena v zgornje 4 %
Skupaj	14,0 %	14,0 %

* zmanjšanje deleža za ŠOS postopoma – v letu 2011 in 2012 ŠOS prejme štiri odstotke, leta 2013 tri odstotke, leta 2014 in dalje pa po dva odstotka.

Vir: MDDSZ 2010.

Enoodstotni delež dajatve, ki je namenjen sredstvom za kritje stroškov podpornih struktur, se nameni kritju stroškov vodenja osrednje evidence, izvajanju inšpekcijskega nadzora in zagotavljanju dohodka za opravljeno delo upravičencu v primeru neplačila delodajalca. Zakonodajalec je na novo predvidel ustanovitev rizičnega sklada prav z namenom zagotavljanja plačila prispevkov, dohodka za opravljeno delo ter morebitne sodne stroške iz naslova izterjave za tiste primere posebnega varstva v primeru neplačila delodajalca.

Osrednja evidenca in nadzor

Morda največja pomanjkljivost trenutne ureditve dela preko študentskih napotnic je prav slab nadzor nad količino opravljenega študentskega dela in njegovim pravilnim izvajanjem. Ambicija pripravljavcev ZMD je ravno centralizacija informacij. Evidenca delodajalcev, upravičencev, napotnic, organizacij in rizičnega sklada bo centralizirana in informatizirana, kar naj bi morebitne zlorabe znatno znižalo. Osrednja evidenca o malem delu bo pridobivala podatke tudi iz drugih uradnih evidenc, s tem naj bi bil olajšan nadzor in spremljanje podatkov posameznih upravičencev ali delodajalcev. Nadzor glede izvajanja dela bo večplasten in bo vključeval različne organe, kot so Inšpektorat za delo RS, Davčna uprava RS in ministrstvo, pristojno za delo.

7 SKLEP

Študentsko delo, kot ga poznamo v današnji obliki, se uveljavlja že pet desetletij, kar pomeni, da so se nanj privadili že vsi udeleženci, ki so ga izpopolnili do najboljše mere. Razvila se je dejavnost ŠS, ki se je v zadnjih letih skoncentrirala na nekaj močnih udeležencev na trgu, ki opravljajo razmeroma dobičkonosno dejavnost. Delodajalci z zaposlovanjem preko študentskih napotnic najdejo optimalno kadrovsko strukturo, ki je visoko fleksibilna in ne terja visoke stopnje socialne varnosti; zaradi velikega povpraševanja po delu in nizke obdavčitve pa lahko preko napotnice zaposlijo prožno in cenovno ugodno delovno silo. Obdavčitev študentskega dela v primerjavi z zaposlenim delavcem predstavlja za delodajalca približno tretjino stroška. Študentje v študentskem delu pogosto najdejo vir preživetja v študijskih letih, pogosto je tudi dodaten vir zaslužka. Tudi država ima s študentskim delom veliko koristi; neposredno preko pobranega davka na dodano vrednost in dohodninskih dajatev, posredno pa s prevalitvijo stroškov delovanja študentskih in mladinskih organizacij ter dela temeljnih investicij v študentsko in univerzitetno infrastrukturo, ki se financirajo preko koncesijske dajatve, ki obremenjuje študentsko delo. S študentskim delom in nekoliko slabšim nadzorom nad njim država omogoča študentom socialni korektiv in se s tem izogne večjim neposrednim transferjem.

Svetle plati študentskega dela niso edini vidik trenutne ureditve, ki nosi tudi vrsto slabosti. Koncesijske dajatve, ki so neposredno namenjene delovanju Študentske organizacije Slovenije, se velikokrat porabljajo nenamensko, nadzora nad tem je zelo malo, odgovornosti praktično nič. Delodajalci imajo možnost kršenja osnovnih delovnih pravic imetnikov študentske napotnice, nižanja tarifnih postavk za študentsko delo, skupaj s študentskimi servisi pa spodbujajo vrsto kršitev s področja študentskega dela, na primer opravljanje dela preko tuje napotnice. Študentsko delo v sedanjih obliki prav tako podpira rast sive ekonomije. Take in vrsto drugih kršitev so v preteklosti pogosto odkrili delovni in davčni inšpektorji. Zloraba študentskih napotnic dobiva včasih žalostno podobo, saj je mnogo starejših delavcev prisiljenih v študentsko delo preko izposojene napotnice že zaradi osnovnega preživetja. V diplomski nalogi je ugotovljeno, da država nima pravega nadzora ali vpogleda nad študentskim delom. Ni mogoče opraviti povsem zanesljivih analiz in oceniti vpliv študentskega dela na zaposlovanje, na makroekonomsko okolje, na študijski uspeh ali na socialni položaj študentov.

Prav slabosti sedanje ureditve študentskega dela so spodbudile zakonodajalce k sprejemu ZMD, ki bi bil steber izboljšanja več vidikov študentskega življenja in bi nudil priložnost do dela tudi dodatnim skupinam, kot so brezposelni, neaktivni ali upokojeanci. ZMD ima velike ambicije urediti socialni položaj študentov, saj uvaja obveznost plačila prispevkov za zdravstveno in pokojninsko zavarovanje, kar pomeni, da se bo študentom in drugim upravičencem do malega dela priznala zavarovalna doba za pridobitev pokojnine, preračunano po številu opravljenih delovnih ur. Zakon ukinja profitne študentske servise,

naloge posredovanja malega dela prenaša na organizacije, ki bodo to opravljale le kot neprofitno dejavnost. Uvaja strožji nadzor nad izvajanjem malega dela, enotne in informatizirane evidence, višje kazni za kršitelje. Zakon malo delo omejuje vrednostno in časovno.

V diplomski nalogi je ugotovljeno, da je ureditev študentskega dela v Sloveniji prava posebnost v EU, kjer ne poznajo ŠS, prav tako ne popolno odsotnost pravic za tiste, ki opravljajo študentsko delo. Zaveza k ureditvi področja je razumljiva in je vrsto let nerealizirana predvsem zaradi socialnega miru, saj je ŠOS tudi v preteklosti, že mnogo let pred zamislijo o malem delu, napovedovala odpor proti večjim reformam na tem področju. Trenutno potekajo predreferendumske aktivnosti, s katerimi bo ŠOS poskusila uveljaviti možnost referendumskega odločanja o uvedbi ZMD. Reforma na tem področju je nujna že zaradi zavez do EU in drugih evropskih organizacij s področja dela in gospodarstva.

Pri tem je treba poudariti nekaj dejstev o študentskem delu v Sloveniji. Zaslужki študentov in dijakov, ki vsebujejo koncesijsko dajatev, dosegajo zgolj približno dva odstotka vseh izplačanih bruto plač v Sloveniji. Delež tistih, ki opravljajo delo preko študentske napotnice v primerjavi z aktivno populacijo sicer v zadnjih letih narašča, vendar ne dosega niti štirih odstotkov. Kljub temu je delež študentov, ki opravljajo delo preko napotnice, pomemben v deležu delovno aktivnih mladih – približno 15 odstotkov. Ugotovljeno je, da študentsko delo samo po sebi ne vpliva na zaposlovanje mladih, le deloma vpliva na kakovost študija in na prehodnost med letniki. Študije namreč ugotavljajo, da je delež ponavljavcev statistično značilno povezan z opravljanjem študentskega dela, vendar ne v prav veliki meri. Študentsko delo vpliva predvsem na zaposlovanje nekvalificiranih mladih brezposelnih (Šušteršič, Nastav in Kosi 2010, 21). Fleksibilnost študentskega dela dosega izjemne stopnje in takim delavcem ni zagotovljena nobena socialna varnost, trenutni sistem ne izpolnjuje pričakovanih sodobnih oblik dela, ki združujejo varnost in fleksibilnost.

Ob jasno ugotovljenih nepravilnostih trenutne ureditve študentskega dela je reforma področja nujna in dobrodošla. Vprašljiv in nejasen pa je namen zakonodajalca, da obstoječi sistem ukine, upravičence do študentskega dela pa v zakonu izenači z drugimi upravičenci, kot so upokojenci, brezposelni ali neaktivni občani. Bolj smiselno bi bilo ohraniti pozitivne lastnosti trenutne ureditve in odpraviti anomalije znotraj obstoječega sistema, ki bi lahko povzel tudi vrsto rešitev malega dela. Združenje različnih socialnih in družbenih kategorij v enoten delovni predpis je drzna poteza, ki se lahko v krizi izkaže kot neučinkovita. Študentsko delo kot oblika malega dela bo namreč terjalo povsem novo vzpostavitev posredovalnih agencij, vzpostavilo bo dodatno konkurenco na strani povpraševanja po delu, ki bo povzročila padec urnih postavk, nastala bo vrsta novih stroškov in administrativnih ovir. Zelo verjetno pa bo znatno povečanje povpraševanja po malem delu povzročilo prevalitev povečanih stroškov iz naslova dajatev iz malega dela neposredno na delojemalce. Kljub razlagam, da so tarifne in časovne omejitve malega dela namenjene povečanju preglednosti in zmanjšanju možnosti

zlorab na strani delodajalcev, lahko take omejitve pomenijo že vnaprejšnje izkrivljanje svobodnega trga ponudbe in povpraševanja po delu, ki pogosto privede do sive ekonomije, povečanja zaposlovanja na črno in drugih poskusov izogibanja taksativnim zahtevam zakona, ki imajo sicer dober namen. Ocenimo lahko, da bo po drugi strani pri diplomantih malo delo poenostavilo prehod iz študija v delo, saj študentska napotnica ne bo več osrednja konkurenčna prednost, ki jo ima mladi delavec v očeh delodajalca.

LITERATURA

- Beck, Ulrich. 2008. *The brave new world of work*. Cambridge: Polity Press.
- Belčič, Franc. 1993. Kakšne programe izobraževanja in usposabljanja ponuditi brezposelnim. V *Izobraževanje brezposelnih*, 379–389. Ljubljana: Andragoški center.
- Blatnik, Katja. 2007. *Študentsko delo v interesu države, delodajalcev in študentov*. Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta.
- Bubnov Škoberne, Anjuta. 1997. *Pravni vidiki socialne varnosti za brezposelne*. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
- Burda, Michael in Charles Wyplosz. 2001. *Macroeconomics: A European text*. Oxford: Oxford University Press.
- Čepar, Žiga in Štefan Bojnec. 2007. Dejavniki povpraševanja po visokošolskem izobraževanju v Sloveniji. *Management* 2 (1): 37–50.
- Fajfar, Maja. 2005. *Delo v perspektivi, mladi med pričakovanji in možnostmi*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- Glažar, Maja. 2006. *Posredniška vloga študentskih servisov na slovenskem trgu dela*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- Higher Education Information System (HIS). 2008. *Social and economic conditions of student life in Europe, synopsis of indicators, final report, Eurostudent III, 2005–2008*. [Http://www.eurostudent.eu/download_files/documents/Synopsis_of_Indicators_EIII.pdf](http://www.eurostudent.eu/download_files/documents/Synopsis_of_Indicators_EIII.pdf) (1. november 2010).
- Ignjatović, Miroljub in Martina Trbanc. 2009. Zaposlovanje in brezposelnost mladih: aktivni, fleksibilni in prilagodljivi. V *Med otroštvom in odraslostjo, analiza položaja mladih v Sloveniji 2009*, ur. Tatjana Rakar in Urban Boljka, 38–55. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Ignjatović, Miroljub. 2002. *Družbene posledice povečevanja prožnosti trga*. Doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- Kajzer, Alenka. 2005. Fleksibilnost trga dela, problem definicije in merjenja. V *Komuniciranje z dajalci in uporabniki statističnih podatkov ter podpora EMU in Lizbonski strategiji*, ur. Boris Tkačič in Martina Urbas, 11–20. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
- Klau, Fridrich in Axel Mittelstädt. 1985. *Labour market flexibility and external price shocks*. Paris: OECD, Department of Economics and Statistics.
- Kohont, Andrej. 2001. *Zaposlovanje pri zasebnih agencijah*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- Kramberger, Anton. 1999. *Poklici, trg dela in politika*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Lah, Marko. 2005. *Temelji ekonomije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Lavoie, Marc. 1992. *Foundations of post-Keynesian economic analysis*. Hants: Edward Elgar.
- Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo. 2007. *Evrostudent SI 2007, Ekonomski in socialni položaj ter mednarodna mobilnost študentov v Sloveniji*. [Http://www.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/dokumenti_visokosolstvo/statistika_visokosolstvo/evrostudent.si.2007.pdf](http://www.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/dokumenti_visokosolstvo/statistika_visokosolstvo/evrostudent.si.2007.pdf) (1. november 2010).
- Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo. 2010. *Evrostudent SI 2010, Ekonomski, socialni, bivalni položaj in mednarodna mobilnost študentov v Sloveniji*. [Http://www.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/dokumenti_visokosolstvo/KNJIZNICA/Eurostudent_SI_2010.pdf](http://www.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/dokumenti_visokosolstvo/KNJIZNICA/Eurostudent_SI_2010.pdf) (1. november 2010).

- Samuelson, Paul A. in William D. Nordhaus. 2002. *Ekonomija*. Ljubljana: GV Založba.
- Senjur, Marjan. 2001. *Makroekonomija: makroekonomija majhnega odprtega gospodarstva*. Maribor: MER Evrocenter.
- Standing, Guy. 1986. *Labour flexibility: Cause or cure for unemployment?* Geneve: International Institute for Labour Studies.
- Svetlik, Ivan in Martina Trbanc. 2002. Oblikovanje, izvajanje in evalvacija politike zaposlovanja. V *Politika zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, Jože Glazer, Alenka Kajzer in Martina Trbanc, 33–56. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Škofljanec, Sabina. 2002. *Fleksibilno zaposlovanje v Sloveniji*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta.
- Študentska organizacija Slovenije (ŠOS). 2010. *Dokument o celoviti ureditvi študentskega položaja v Sloveniji*. [Http://www.studentski-servis.com/pic/pdf/dokument_o_celoviti_ureditvi_studentskega_polozaja_v_sloveniji-sos.pdf](http://www.studentski-servis.com/pic/pdf/dokument_o_celoviti_ureditvi_studentskega_polozaja_v_sloveniji-sos.pdf) (1. november 2010).
- Šušteršič, Janez, Bojan Nastav in Tanja Kosi. 2010. *Ekonomski vidiki študentskega dela*. Koper: Fakulteta za management.
- Trbanc, Martina in Dorotea Verša. 2002. Zaposlovanje mladih. V *Politika zaposlovanja*, ur. Ivan Svetlik, Jože Glazer, Alenka Kajzer in Martina Trbanc, 337–369. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Trbanc, Martina. 2005. Zaposlovanje in brezposelnost mladih. V *Otroci in mladina v prehodni družbi*, ur. Andreja Črnak Meglič, 161–189. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Treu, Tiziano. 1992. Labour flexibility in Europe. *International Labour Review* 131 (4/5): 497–512.
- Wilthagen, Ton in Frank Tros. 2004. The concept of flexicurity: A new approach to regulating employment and labour markets. [Http://home.medewerker.uva.nl/f.h.tros/bestanden/2004_TRANSFERa.pdf](http://home.medewerker.uva.nl/f.h.tros/bestanden/2004_TRANSFERa.pdf) (1. november 2010).
- Žurej, Tomislav. 2007. *Analiza oportunitetnih stroškov študentskega dela v Republiki Sloveniji*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.

VIRI

- E-študentski servis, ŠS, d. o. o. (ŠS). 2010. *Urne postavke*. [Http://www.studentski-servis.com/Studenti/Delo/Vrednotenje-del](http://www.studentski-servis.com/Studenti/Delo/Vrednotenje-del) (1. november 2010).
- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ). 2009. *Pregled položaja študentske populacije v Sloveniji – predlog za obravnavo, št. dokumenta 11014-9/2009/2*. [Http://www.nanosoft.si/update/public/Polozaj-studentov-vlada-2009.doc](http://www.nanosoft.si/update/public/Polozaj-studentov-vlada-2009.doc) (1. november 2010).
- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (MDDSZ). 2010. *Predlog besedila Zakona o malem delu (ZMD) – predlog za obravnavo*. [Http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/word/zmd_-_VLADNO_05052010.DOC](http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/word/zmd_-_VLADNO_05052010.DOC) (1. november 2010).
- Statistični urad RS. 2008. *Štipendisti, Slovenija, 2007, začasni podatki*. [Http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=1789](http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=1789) (20. oktober 2010).

Statistični urad RS. 2010a. *Poročilo o bruto nacionalnem dohodku 2010.*

[Http://www.stat.si/doc/vsebina/03/Poro%C4%8Dilo_o_BND_2010.pdf](http://www.stat.si/doc/vsebina/03/Poro%C4%8Dilo_o_BND_2010.pdf) (1. november 2010).

Statistični urad RS. 2010b. *Vpis študentov v terciarno izobraževanje v študijskem letu 2009/10 – končni podatki.* [Http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3124](http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=3124) (1. november 2010).

PRAVNI VIRI

Pravilnik o pogojih za opravljanje dejavnosti agencij za zaposlovanje. *Uradni list RS*, št. 48/99, 79/00, 30/03, 54/03, Odl. US: U-I-232/99-17 (67/03 popr.), 62/05 Odl. US: U-I-390/02-27, 139/06.

Pravilnik o posojilu za študij. *Uradni list RS*, št. 61/99, 87/99, 78/00, 59/07 – ZŠtip (63/07 popr.).

Zakon o delovnih razmerjih (ZDR). *Uradni list RS*, št. 42/02, 79/06 – ZZZPB-F, 46/07 Odl. US: U-I-45/07, Up-249/06-22, 103/07, 45/08 – ZArbit, 83/09 Odl. US: U-I-284/06-26.

Zakon o dodatni koncesijski dajatvi od prejemkov, izplačanih za občasna in začasna dela študentov in dijakov (ZDKDPŠ). *Uradni list RS*, št. 79/03, 79/06, 24/07 – UPB1.

Zakon o dohodnini (ZDoh-2). *Uradni list RS*, št. 117/06, 33/07 Odl. US: U-I-198/05-12, 45/07 Odl. US: U-I-260/04-28, 90/07, 10/08, 78/08, 92/08, 125/08, 20/09, 10/10, 13/10, 28/10-UPB5, 43/10, 51/10 – UPB6.

Zakon o malem delu (ZMD). [Http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&vt=46&sm=k&q=zakon+o+malem+delu&mandate=-1&unid=PZIF47C7FF2C259B251C12577C900237714&showdoc=1](http://www.dz-rs.si/index.php?id=101&vt=46&sm=k&q=zakon+o+malem+delu&mandate=-1&unid=PZIF47C7FF2C259B251C12577C900237714&showdoc=1) (1. november 2010).

Zakon o minimalni plači (ZMinP). *Uradni list RS*, št. 13/10.

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o dodatni koncesijski dajatvi od prejemkov, izplačanih za občasna in začasna dela študentov in dijakov (ZDKDPŠ-A). *Uradni list RS*, št. 79/06.

Zakon o urejanju trga dela (ZUTD). *Uradni list RS*, št. 80/10.

Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (ZZZPB). *Uradni list RS*, št. 5/91, (17/91 popr., 2/1994 popr.), 12/92, 12/93 – ZUPDN93, 71/93, 38/94, 80/97 Odl. US: U-I-343/94, 69/98, 97/01 – ZSDP, 67/02, 2/04 – ZDSS-1 (10/04 popr.), 63/04 – ZZRZI, 79/06, 107/06 – UPB1, 114/06 – ZUTPG, 59/07 – ZŠtip (63/07 popr.), 51/10 Odl. US: U-I-159/07-22, 80/10 – ZUTD.

PRILOGE

Priloga 1: Anketni vprašalnik

ANKETNI VPRAŠALNIK O ŠTUDENTSKEM DELU

Spoštovani,

Sem Vojko Rotar, diplomant Fakultete za management Univerze na Primorskem in v diplomski nalogi ugotavljam vpliv, ki ga ima študentsko delo na študentsko življenje. Zaradi potreb empirične analize dela diplomske naloge, sem sestavil anketni vprašalnik, ki je pred vami in vas vljudno naprošam, da si vzamete nekaj minut časa zato, da ga izpolnite.

Anketa je anonimna, uporabljeni bodo zgolj zbirni zaključni podatki.

1. Kako pogosto delate preko študentskega servisa?

- a. redno
- b. občasno

2. Kako bi ocenili plačilo študentskega dela?

- a. dobro plačano
- b. srednje plačano
- c. slabo plačano

3. Kako ste zadovoljni s študentskim delom?

- a. nisem zadovoljen
- b. zadovoljen
- c. zelo zadovoljen

4. Ocenite spodnje trditve od 1 do 5, kjer 1 pomeni sploh se ne strinjam in 5 – popolnoma se strinjam.

4a. Na trgu deluje veliko študentskih servisov, tako da je izbira velika.

1 2 3 4 5

4b. Ponudba del v študentskih servisih je pestra in zanimiva.

1 2 3 4 5

4c. V ponudbi del študentskih servisov se najde delo za vse profile izobrazbe.

1 2 3 4 5

4d. Študentsko delo mi pomaga pri pridobivanju izkušenj za bodoči poklic.

1 2 3 4 5

5. Kako bi ocenili obdavčitev študentskega dela?

- a. preveč obdavčeno
- b. primerno obdavčeno
- c. premalo obdavčeno

Priloga 1

6. Ali menite, da je obdavčitev študentskega dela upravičena?

- a. da
- b. ne

7. Zakaj ste se odločili za delo preko študentskega servisa?

- a. edini vir dohodka
- b. sredstva za zabavo
- c. nimam študijskih obveznosti
- d. sem absolvent (imam čas)
- e. dodaten vir zaslužka

8. Kako dolgo delate preko študentskega servisa?

- a. 0–1 let
- b. 1–3 leta
- c. 4–5 let
- d. več kot 5 let

9. Ali svoje študijske obveznosti opravljate v roku?

- a. da
- b. ne

10. Ali menite, da se vam je doba študija podaljšala zaradi študentskega dela?

- a. da
- b. ne

Splošni podatki:

Spol: **M** **Ž**

Starost: _____

Smer študija:

- a. izobraževanje
- b. umetnost in humanistika
- c. družbene vede
- d. znanost
- e. tehnika
- f. kmetijstvo
- g. zdravstvo
- h. storitve

Hvala za sodelovanje!